

Almanya Türk Toplumunu

İNSAN HAKLARI İHLALLERİYLE ULUSAL VE ULUSLARARASI MÜCADELE MEKANİZMALARI

**T. C. BAŞBAKANLIK
YURTDIŞI TÜRKLER
VE AKRABA TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI**

Künye (Impressum):

TGD - Türkische Gemeinde in Deutschland - Almanya Türk Toplumu e.V.

Obentrautstr. 72, 10963 Berlin

Tel. 00 49 (0) 30 23 63 51 00

Fax. 00 49 (0) 30 23 63 55 89

Mail: info@tgd.de

Internet: www.tgd.de

Editörler (Redaktion):

Deniz Ece Şen, Kenan Kolat

V.i.S.d.P. (Basın yasası uyarınca sorumlu):

Gökay Sofuoğlu

Basım Yeri (Druck):

Concept Medienhaus GmbH

Bülowstr. 46/47, 10783 Berlin

Tel. 00 49 (0) 30 627 33 750

Fax. 00 49 (0) 30 627 33 75 19

info@conceptmedienhaus.de

1.000 adet basılmıştır.

Informationshandbuch für Verbände zur Bekämpfung von Menschenrechtsverletzungen und internationale Eingriffsmechanismen

Önsöz

Almanya Türk Toplumunun, T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının mali katkısı ile uyguladığı Haklar Projesi 4 günlük eğitim seminerlerinden ve ardından Cenevre'ye gerçekleşen inceleme gezisinden oluşmuştur.

Programa katılan 20 sivil toplum örgütü temsilcisi bu süre içinde oldukça yoğun bir programla insan haklarının tanımından insan hakları ihlallerine karşı ulusal ve uluslararası düzlemde atılabilecek adımlarla ilgili gerekli bilgileri almışlardır.

İlk seminerde kavramsallık üzerinde durulmuş, ardından ulusal ve uluslararası kurumlar tanıtılmış, bir sonraki hafta sonunda Eşit Muamele Yasası ve uluslararası başvuru mekanizmaları ele alınmıştır.

Cenevre'de ise gerek Türkiye gerekse Almanya Büyükelçileriyle görüşmeler yapılmış, ayrıca Birleşmiş Milletler binası hakkında bilgilendirme yapılmıştır. CERD (İrk ¹Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi) yetkilileriyle yapılan görüşmelerde ilgili mekanizmaların çalışma düzenleri ele alınarak işleyiş hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Aynı gezi kapsamında Birleşmiş Milletler Mülteciler Komiserliği de ziyaret edilerek bu alandaki çalışmaları da tanıtılmıştır.

Programa katılanlara birer katılım belgesi verilerek teşekkür edilmiştir.

Elinizde bulunan bu kitapçıkta bir yandan seminerlerin içerikleri yer alırken, öte yandan da seminerlerde zaman nedeniyle sunulamayan bölümlere yer verilmiştir. Kitapçık ile bu alanda çalışma yapmak isteyen özellikle sivil toplum örgütlerine gerekli altyapı sağlanmıştır.

Programa mali destek veren T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığına, programı hazırlayıp uygulayan Kenan Kolat'a, proje asistanı ve bu kitapçığın hazırlanmasına katkıda bulunan Deniz Ece Şen'e ve stajyer Barış İkiz'e çok teşekkür ederiz.

Gökay Sofuoğlu

Almanya Türk Toplumunu Başkanı

¹ Uluslararası belgelerde „ırk“ sözcüğü kullanılmaktadır. Ancak, bilimsel olarak insanlar arasında „ırk“ olmadığı kanıtlanmış olduğundan, bu kitapçıkta bu sözcük zorunlu olmadıkça kullanılmayacaktır.

İçindekiler

I. İnsan Hakları Tanımı 6

- 1) İnsan Haklarını Anlamak 6
- 2) İnsan Hakları İhlalleri ile Yasalara Karşı Gelmek Arasındaki Farklar 7
- 3) İnsan Hakları Alanında Efsaneler ve Gerçekler 9

II. İnsan Hakları İhlalleri 11

- 1) Ayrımcılık 11
- 2) Irkçılık 13
- 3) Yabancı Korkusu [xenophobia] 14
- 4) Anti-semitizm 14
- 5) Roman ve Sinti Düşmanlığı 15
- 6) İslamafobi 15
- 7) Homofobi 16
- 8) Cinsiyetçilik 16
- 9) Evsiz Barksızlara Karşı Yapılan Ayrımcılık 16

III. İnsan Hakları Nasıl Korunmaktadır?

Ulusal Kurumlar 17

- 1) Genel Eşit Muamele Yasası 19
- 2) Federal Ayrımcılıkla Mücadele Birimi 21

IV. İnsan Hakları Nasıl Korunmaktadır?

Birleşmiş Milletler 23

- 1) İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 23
- 2) Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Programı 24
- 3) Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği 24
- 4) Birleşmiş Milletler Şartı Yapıları 26
- 5) Birleşmiş Milletler Sözleşme Yapıları 33

V. İnsan Hakları Nasıl Korunmaktadır?

Bölgesel Avrupa Mekanizmaları 37

- 1) Avrupa Konseyi 38
- 2) Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı 48
- 3) Avrupa Birliği 50

VI. Yararlı Linkler 53

VII. Kaynakça 53

I. İnsan Hakları Tanımı

“Bütün insanlar özgürlük, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar.” Bu ifade, insanların, sadece insan olmaktan ötürü doğuştan gelen belirli haklara sahip olduğunu anlatmaktadır. Bunlar insan hakları olarak bilinir. Bütün insanlara özgürlük ve eşitlik hakkı tanıyan bu ilke, insan hakları alanındaki bütün çalışmaların temel taşıdır. İnsan hakları hem bireylerin hem de grupların temel özgürlüklerini ve doğuştan sahip oldukları insan onurunu korumak için vardır. Bu özgürlük, eşitlik ve onur ilkelerinin kaynağı nedir? Bu kaynak, hepimizin ortak paydasının insanlık olmasıdır; bütün erkeklerin, kadınların ve çocukların, yaş, etnik köken, cinsiyet, cinsel kimlik, siyasi inanç, din, milliyet ya da toplumsal köken, dil, mülkiyet, doğum ya da başka herhangi bir ayırım gözetmeksizin, insan olma durumunu paylaşmasıdır. Herkes, insan olarak saygı görme hakkına sahiptir. İnsan haklarıyla insan ihtiyaçları farklı şeylerdir, çünkü ihtiyaçlar insanın arzuladığı ve ulaşmak istediği şeylerdir, oysa insan hakları doğuştan mevcuttur.

Pek çok değişik insan hakkı mevcuttur, bunların hepsi de aşağıdaki özelliklere sahiptir:

- İnsan hakları evrenseldir. Yaş, etnik köken, cinsiyet, cinsel kimlik, siyasi inanç, din milliyet ya da toplumsal köken, dil, mülkiyet, doğum ya da başka herhangi bir ayırım olmaksızın bütün insanlar için eşit olarak geçerlidir.
- İnsan hakları doğuştan kazanılmış haklardır. Bu haklar, her bir insanın özünde yatan değerlerin tanınmasına dayalıdır. Bu hakların satın alınması, kazanılması ya da mirasla aktarılması söz konusu değildir.
- İnsan hakları kişilerin elinden alınamaz. İnsan hakları bir kişinin elinden alınamaz, bir başkasına aktarılamaz ya da bir kişi insan haklarından vazgeçirilemez. Hiçbir kişinin ya da kurumun, bir başka insanı, sahip olduğu insan haklarından mahrum etme hakkı yoktur. Bu ilkeler, belirli bir insan hakkının bir devlet tarafından tanınmadığı ya da ihlal edildiği durumlarda bile geçerlidir.
- İnsan hakları birbirine bağlıdır. Tüm insan hakları eşit derecede önemlidir. Bir hakkın ihlal edilmesi diğer haklardan faydalanılmasını etkiler. Bu nedenle insan hakları birbirine bağlıdır, birbirinden ayrılamazlar ve insan onurunun korunması açısından hepsi eşit ölçüde zorunludur.²

1) İnsan Haklarını Anlamak

İnsan haklarıyla birlikte sorumluluklar da gündeme gelmektedir. Sahip olduğumuz haklar çerçevesinde, başka insanların insan haklarına saygı göstermek bizim için bir zorunluluktur. Bir

² Şu kaynaktan uyarlanmıştır: Roma İnsan Hakları Merkezi. *Haklarınızı Bilmek ve Onlar için Mücadele Etmek*, 2006, s.14-15.

kişinin haklarıyla başkalarının insan haklarını dengelemek için belirli sınırlar söz konusudur. Bu sınırlar, herkesin onurlu bir şekilde yaşaması için gereklidir. Örneğin herkes düşünce ve ifade özgürlüğüne sahiptir; ancak insanların, başka kişiler ya da gruplar hakkında yalan söylemek ya da nefret içeren konuşmalar yapmak yüzünden hukuki ve belirli durumlarda cezai sorumluluklarına gidilebilir. Bu eylemler başka insanların onuruna yönelik bir saldırıdır ve onların insan haklarını ihlal etmektedir. Başka insanların haklarına saygı göstermek ve bu hakları korumak herkesin sorumluluğudur. Devlet tarafından gerçekleştirilen insan hakları ihlallerine ek olarak devlet dışı kesimler tarafından da sık sık insan hakları ihlalleri gerçekleştirilir. Geleneksel olarak devletler, insan haklarını koruyan ve potansiyel olarak ihlal eden bir taraf olarak görülmüştür; insan haklarının korunması için devlete sorumluluklar yüklenmiştir. İnsan hakları ihlalleri alanında tek sorumlu tarafın devletler olmadığı açıkça belli olduğu için, devlet dışında kişiler ve kurumlar da insan hakları ihlallerinden sorumlu tutulmaktadır. “İşverenler, firmalar, evsahipleri, öğretmenler, doktorlar ve devletin ihmali ya da teşviği nedeniyle bireylerin haklarını ihlal etme imkanına sahip tüm yurttaşlar giderek daha fazla sorumlu tutulmaktadır [...]”. İnsan hakları ihlalleri sadece alenen gerçekleşmez.

Hak ihlalleri genellikle iki biçimde gerçekleşir: Kasıt içeren icrai eylemler ya da ihmali eylemler. Kasıt içeren icrai eylemler, devlet ya da devlet dışı bir kişi tarafından bir kişiye ya da bir gruba karşı kasıtlı olarak bir eylemin gerçekleştirilmesi durumunu ifade etmektedir. Kasıt içeren eylemlere verilebilecek bir örnek, bireylerin hedef seçilerek evlerinden zorla tahliye edilmesidir. İhmali eylemler ise, insan hakları ihlaliyle sonuçlanacak bir şekilde, adım atılmaması, müdahale edilmemesi ve/ya da yasa çıkarılmamasıdır. Hükümet tarafından gerçekleştirilen ihmalden kaynaklanan bir eylem örneği, belirli topluluklara; su, elektrik ve kanalizasyon gibi alt yapı ve temel hizmetler sağlanmamasıdır.

2) İnsan Hakları İhlalleri ile Yasalara Karşı Gelmek Arasındaki Farklar Nelerdir?

İnsan hakları savunucuları tüm ihlal ve suç durumlarıyla değil yalnızca insan hakları ihlalleri ve suistimalleriyle ilgilenir. İnsan hakları ihlalini ya da suistimalini oluşturan olguları belirleyebilmek için aşağıdaki iki soruyu yanıtlamamız gerekmektedir:

a) Yapılan Eylem, Ulusal İnsan Hakları Hukukunu mu ve / ya da Uluslararası İnsan Hakları Hukuku mu İhlal Etti?

Bu sorunun yanıtlanması ulusal hukukun genellikle uluslararası insan hakları hukukundan alınan birçok hüküm içerdiğinin fark edilmesi açısından çok önemlidir. Uluslararası bir insan hakları sözleşmesini onaylayan ülke anayasalarını ve ulusal mevzuatlarını bu sözleşmeye göre düzenlemek zorundadır. Bu nedenle insan hakları ihlali olarak adlandırdığımız olgu mutlaka

uluslararası insan hakları hukukunu ihlal etmekte, aynı zamanda belki ulusal mevzuatı da ihlal edebilmektedir. Ancak ulusal mevzuatın ihlali, aynı zamanda uluslararası insan hakları hukukunu da ihlal etmiyorsa, bu eylem insan hakları ihlali olarak görülmemektedir.

b) İhlal Sorumlusu Kimdir?

Devlet

İnsan hakları ihlalleri insan haklarının korunması ile ilgili ulusal ya da uluslararası hukuku ihlal eden, kişi ya da kişiler tarafından gerçekleştirilir. Bir eylemin insan hakları ihlali olarak sınıflandırılması için söz konusu eylemin polis memuru ya da devlet dairesinde çalışan bir görevli gibi devleti temsil eden kişi ya da kişilerce yapılması gerekmektedir.

Devlet;

- İnsan haklarına saygı göstermelidir: Bir hakkın kullanımını ihlal etmemeli ya da hakkına kullanımına müdahale etmemelidir.
- İnsan haklarını korumalıdır: İhlalleri durdurmalı ve engellemelidir.
- İnsan haklarını uygulamalıdır: Hakların tam anlamıyla hayata geçirilmesi, kullanılması ve yaygınlaştırılması için gerekli önlemleri almalıdır.

Devlet Dışı Aktörler

i. Silahlı Direniş Grupları

Silahlı direniş grupları insan hakları hukukuna uymayı kabul etmezler. Ancak uluslararası insancıl hukuk kapsamında söz konusu grupların da insan haklarına uymaları zorunludur.

ii. Çok Uluslu ve Uluslararası Şirketler

Son yıllarda güçleri ve refah düzeyleri nedeniyle uluslararası ve çok uluslu şirketlerin insan haklarına saygılı olma konusunda daha dikkatli ve sorumlu olmaları gerektiğine ilişkin bir tartışma konuşmaya başlamıştır. Ancak bu tartışmalar henüz bir sonuca varamamıştır; çünkü söz konusu kurumları insan hakları ihlallerinden sorumlu tutacak belirli bir sistem henüz oturmamıştır.

iii. Adli Suçlular

Hiç şüphesiz birçok suçun ve ihlalin bulunduğu bir ortamda toplumun haklarını kullanması olanaksızdır (Örneğin hareket özgürlüğü ya da mülkiyet hakkı) ancak bu durum adli suçluların ya da saldırganların insan hakları ihlali yaptığı şeklinde anlaşılmaz. Bu kişiler yasaları çiğnemektedir ve ülkenin ceza yasalarına göre yasa uygulayıcı kurumlar tarafından yargılanırlar.

c) İnsan Hakları Nasıl İhlal Edilir?

İnsan hakları ihlali bir eylem (örneğin; bir kişiyi keyfi olarak haklarından mahrum bırakmak ya da kişiye işkence yapmak) ya da bir ihmal (örneğin; bir grup tarafından diğerine uygulanan sistematik baskıya karşı önlem alınmaması) tarafından gerçekleştirilebilir.

İnsan haklarının korunması konusundaki en büyük sorumluluk devlete / hükümete aittir. Yasanın herkesi korumasını (ayrımcılık yapmamasını) ve doğru bir şekilde uygulanmasını sağlamak hükümetin görevidir. Bazı kültürel tercihlerin insan hakları standardına aykırı faaliyetlerin yürütülmesine zemin hazırladığı durumlarda, yetkililer yasayı uygulamak ve söz konusu faaliyetlerin insan haklarını ihlal etmesini engellemek üzere yeni yollar bulmakla yükümlüdürler.

İhmal, insan haklarının korunmasıyla ilgili ulusal ve uluslararası mevzuatın gerekliliklerinin yerine getirilmesinde kusurlu olunması şeklinde tanımlanabilir. Bu kanunlar hükümetlere kamunun insan haklarının korunması amacıyla bazı görevler yükler; yetkililer bu görevlerin yerine getirilmesinde kusurlu ise ihmal ortaya çıkar.

Herhangi bir ihmal durumunda vatandaşlara da büyük zararlar verilebilir. Bu gibi durumlarda zararın çok geniş olduğunu, belirli bir örüntüye (kalıba) sahip olduğunu ve mağdurların onurunu zedelediğini gösterebilmek durumundasınız; böylece yetkililer söz konusu duruma bir son vermek ve kurbanlara koruma sağlamakla sorumlu olurlar. Eğer yetkililer bunu yapmazlarsa, kendi ihmalleri sonucunda mağdurların haklarını ihlal etmiş olurlar. Örneğin; belirli bir bölgede çocukların kaçırılarak zorla çalıştırılmaları insan hakları ihlali olarak adlandırılabilir; bu durum, çocuk kaçırma olayı devletin kurumları ya da silahlı muhalif gruplar tarafından yapılmassa bile, yetkililer durumu engellemekle sorumludurlar ve bu sorumluluğu yerine getirmedikleri sürece ihmal durumu söz konusudur.³

3) İnsan Hakları Alanında Efsaneler ve Gerçekler

İnsan haklarıyla ilgili yaygın efsaneler, başka bir deyişle yanlış kanılar, aşağıda sıralanmıştır. İnsan hakları aktivistleri olarak bütün insanların haklarını korumanın bir yönü de, insan hakları alanında dolaşan efsaneleri yıkmaktır.

³ Şu kaynaktan uyarlanmıştır: İnsan Hakları Derneği. *İnsan Hakları İhlallerini İzleme ve İhlallere Müdahale Etme Başvuru Kitabı*. Şu adresten ulaşılabilir: http://www.ihddiyarbakir.org/UserFiles/960133insan_haklari_ihlallerini_izleme_ve_ihlallere_mudahale_etme_basvuru_kitabi.pdf .s.20-22

Efsane: Devletler, insan haklarına uyulmasını güvence altına alma sorumluluğu taşımamaktadır.

Gerçek: İnsan haklarının korumak, geliştirmek ve insanların bu haklardan faydalanmasını güvence altına almak konusunda sorumluluk esas olarak devlete aittir. Devlet, yurttaşlarına karşı özel olarak taşıdığı yükümlülükler (seçimlerde oy vermek hakkı gibi) haricinde, yönetimi altındaki topraklarda yaşayan tüm insanların, insan haklarının korunmasından sorumludur. Devletin sorumlulukları arasında, “yönetimi altındaki topraklarda yaşayan insanların haklarının ihlal edilmesine karşı önlemler almanın yanı sıra; hakları ihlal edilen kişilere etkili çözümler sunarak insan haklarının korunmasını güvence altına almaya yönelik proaktif önlemlere başvurma yükümlülüğü” de bulunmaktadır.

Efsane: İnsanlar sadece belirli görevleri yerine getirmeleri durumunda insan haklarına layıktır.

Gerçek: Her birimiz, başka insanların haklarını çiğnememe konusunda ahlaki bir yükümlülüğe ve sorumluluğa sahip olsak da, insan haklarına “layık” olmak için yerine getirilmesi gereken bir görev yoktur. Sık rastlanılan bu hatanın ve efsanenin sürdürülmesine bazen, yurttaşlarının haklarını kısıtlamaya çalışan hükümetler de yardımcı olmuştur. İnsan hakları, her bir insanın baştan sahip olduğu bir haktır ve geçmişte, şimdiki zamanda ya da gelecekteki davranışlarına bağlı değildir. Her insan, insan haklarına sahip olarak doğar.

Efsane: Eğer haklarım ihlal edilirse, yapabileceğim hiçbir şey yoktur, çünkü hayat böyledir.

Gerçek: Hakları sürekli olarak ihlal edilmiş olan çoğu birey ya da grup, kendisini güçsüz hisseder. Ancak bireylerin elinde, insan hakları ihlallerine karşı çıkmak ve durdurmak, buna ek olarak maruz kaldıkları zararlar konusunda adaleti sağlamak için fırsatlar mevcuttur. İnsan hakları konusundaki uygulamalar, bir dizi farklı kurum ve organ tarafından yakından takip edilmektedir. Hem yerel hem de ulusal düzeyde hükümet kurumları ihlaller konusunda genellikle ilk başvurulacak yerlerdir. Buna ek olarak, mahkemeler, medya, insan hakları aktivistleri ve sivil toplum örgütleri, ayrıca bölgesel ve uluslararası örgütler de insan hakları uygulamalarını denetlemektedir. İnsan hakları ihlallerine maruz kalmış kişilerin çözüm arayabilecekleri çok sayıda değişik yol bulunmaktadır.

Efsane: Yemek yemeye ya da ailelerine bakmaya yeterli maddi gücü olmayan kişiler için insan haklarının bir önemi yoktur.

Gerçek: Her gün bir öğün doyurucu yemek yiyemeyen pek çok kişi olduğu düşünülürse, insan haklarından söz etmek oldukça soyut bir yaklaşım olarak görünebilir. Bazı kişiler, bu durumda insan haklarından bahsetmenin anlamsız olduğunu düşünebilir. Ancak yoksulluk ve insan hakları arasında görüldüğünden daha yakın bir ilişki vardır. Bu kısım içerisinde ele alacağımız gibi, insan

hakları birbirinden ayrılamaz. Bu nedenle insan hakları ihlalleri arasında bir ilişki vardır. Aşırı yoksulluk, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 25. Maddesine göre bir kişinin “[...] yiyecek, giyecek, konut, sağlık hizmetleri ve gerekli toplumsal hizmetler de dahil olmak üzere; kendisinin ve ailesinin sağlıklı bir şekilde ve refah içinde yaşamasını sağlamaya yetecek bir yaşam düzeyine sahip olma [...]” hakkının ihlalidir. İnsanların sağlık hizmetinden yararlanma hakkının ihlali, çalışmalarını engelleyebilir, bu da çalışma yeteneğinin kaybına ve gelirlerinin sınırlandırılmasına yol açabilir. Eğer söz konusu kişi, evinin başlıca gelir elde eden ise, bu durumun etkileri çok daha ciddi bir şekilde hissedilir.

İnsanların yaşadıkları yetersiz koşulların düzeltilmesi, sahip oldukları evrensel insan haklarını talep etmeleriyle gerçekleşecektir. Yoksulluk ile insan hakları ihlalleri arasında çok güçlü bir bağ vardır, bu da geçimini güçlkle sürdüren kişiler açısından özellikle önem taşımaktadır.

Efsane: İnsan hakları sadece ütopyik düşüncelerdir, gerçekte uygulanamazlar.

Gerçek: Evrensel insan haklarından şüphe duyanlar genellikle bu efsaneyi yayarlar. Dünyanın her tarafında sürekli olarak insan hakları ihlalleri ve şiddet olayları yaşanırken, insan hakları konusunda her zaman iyimser olmak zor olabilir. Ancak, sadece umuttan ibaret olmayan, uluslararası yasalar çerçevesinde garantiye alınmış bu haklar için çalışmaya devam etmek gereklidir. Her insanın onurunun korunmasını ve değerinin kabul edilmesini sağlamak için insan hakları alanında çalışma yürütülmesi gerekmektedir. Yeryüzündeki bütün insanların tüm haklarına kavuşması ve her çocuğun, kadının ve erkeğin ortak insanlık paydasında buluşması amacıyla çalışmak herkesin yükümlülüğüdür.⁴

II. İnsan Hakları İhlalleri

Aşağıdaki başlıklar en sık karşılaşılan insan hakları ihlallerine örnek olarak gösterilebilir.

1) Ayrımcılık

Ayrımcılık, bir dizi bağlayıcı insan hakları standardına göre yasaklanmış bir insan hakları ihlalidir. Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin uygulamalarını denetleyen ve bağımsız uzmanlardan oluşan BM İnsan Hakları Komitesi ayrımcılığı şöyle tanımlamıştır:

⁴ Haklarınızı Bilmek ve Onlar için Mücadele Etmek. (2006) 1. baskı. [ebook] Budapeşte: Avrupa Roman Hakları Merkezi, s.14-15

“Siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel ya da kamusal yaşamın herhangi bir alanında, insan hakları ve temel özgürlüklerin eşit ölçüde tanınmasını, yararlanılmasını ya da herkes tarafından kullanılmasını engelleyici ya da zayıflatıcı amaç taşıyan ya da bu sonuçları doğuran „ırk“, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da farklı görüş, ulusal ve etnik köken, mülkiyet, doğum ya da farklı bir statüye dayalı her türlü ayırma, dışlama, kısıtlama ya da ayrıcalık tanıma” 18 No’lu Genel Yorum, Ayrımcılık Yasağı, Otuz Yedinci Oturum (1989), 7. Paragraf.

Uluslararası hukuk altında, ayrımcılığı belirleyen 3 unsur söz konusudur. Ayrımcılık olabilmesi için kötü muamelenin mevcut olması, söz konusu eylemin yasaklanan bir zeminde gerçekleşmesi, kabul edilebilir ve nesnel bir gerekçelendirilmenin olmaması gerekmektedir.

Kötü muamelenin, kişi ya da bir grup bireyin haklarından birini kullanmalarını etkilemesi gerekmektedir. Ayrımcılık, uygulamada çeşitli şekillerde meydana gelebilir:

- Ayırma - polis kontrollerinde siyahi gençlerin hedef alınması
- Dışlama - Romanlara ve Gezgincilere kimlik belgeleri verilmemesi
- Kısıtlama - lezbiyen, gey, biseksüel ve trans bireylerin toplantı özgürlüğünün kısıtlanması
- Ayrıcalık tanıma - beyaz bireylere ayrıcalık tanınarak kamu konutları sağlanması
- „Irk“ ayrımı - Roman çocukların yeteneklerine ve ihtiyaçlarına bakılmaksızın sistematik olarak farklı okullara gönderilmesi
- Uygun yerleşimin temin edilmesi - kamu binalarına tekerlekli sandalyeyle erişimin sağlanamaması gibi.

Kötü muamelenin ayrımcılık kapsamına girebilmesi için söz konusu eylemin etnik kimlik, din, ulusal ve sosyal köken, dil, dış görünüş, soy, cinsiyet, cinsiyet kimliği, cinsel yönelim, yaş ya da engellilik gibi yasaklanan bir zeminde gerçekleşmesi gerekmektedir.

Yasaklanan zeminlerde yapılan kötü muamelenin ayrımcılık olarak sayılabilmesi için kabul edilebilir ve nesnel bir gerekçelendirilmeden yoksun olması gerekmektedir. Diğer bir deyişle, söz konusu kötü muamele meşru bir amaç taşırsa (kamu sağlığı ve güvenliğinin korunması gibi) ve bu amaçla orantılı ise, burada herhangi bir ayrımcılık yoktur. Bu genellikle ayrımcılığın tespitinde karşılaşılan en tartışmalı durumdur. Pek çok durumda, söz konusu kötü muamele meşru bir amaç taşıyor olsa dahi, eğer belirli gruplara üzerinde olumsuz bir etki bırakmayacak alternatif çözümler varsa, bu kötü muamele orantılı olmayacağından ayrımcıdır.

Ayrımcılık doğrudan ya da dolaylı olarak görülebilir

Doğrudan ayrımcılık yasaklanan bir zeminde görünür biçimde gerçekleşen kötü muameledir. Doğrudan ayrımcılığın "açık" olması, kanunlarda ya da özel bir uygulamada belirgin bir şekilde belirtilmiş olmasıdır. Aynı zamanda, "gizli" ancak tanımlanabilir şekilde de karşılaşılabılır.

Doğrudan ayrımcılık örnekleri:

- Acil sağlık hizmetlerine erişimin ikametgaha göre kısıtlanması
- Restoran girişinde okunur bir işaret konulmasını: "Türkler giremez"
- LGBT aktivistlerine toplantıları sırasınca polisin koruma sağlamayı reddetmesi
- Belirli azınlık gruplarının yaşadığı bölgelerin sistematik olarak temizlik hizmetlerinden mahrum bırakılması.

Dolaylı ayrımcılık ise görünüşte tarafsız olan yasaların, kuralların, prosedürlerin ve uygulamaların kabul edilebilir ve nesnel bir gerekçelendirilmeden yoksun bir şekilde belirli bir gruba yönelik dezavantaj ya da olumsuz etkiyle sonuçlandığı zaman gerçekleşmektedir. Bir standardın ya da uygulamanın belirli bir gruba etkisidir ve esas olarak dolaylı ayrımcılık türünün gerçekleşip gerçekleşmediğini belirleyen bu standart ve uygulamanın amacı değildir.

Dolaylı ayrımcılık örnekleri:

- Karavanlarda yaşayan Roman ve Gezinleri dahil etmeyerek, "barınma" tanımını yalnızca yerleşik konutlara yapılacak olan sosyal destekle sınırlandıran bir yasa.
- Çocukları standart okul sistemlerine mi yoksa mensup oldukları belirli azınlık gruplarının sahip olmadığı dilsel bir yetenekle ilgili öğrenme sıkıntısı çekenlerin gönderildiği okullara mı yönlendirileceğini belirlemek için kullanılan bir prosedür.

2) „İrkçilik“

„İrk“ ayrımcılığı, özellikle de doğrudan „İrk“ ayrımcılığı, belirli gruplar hakkında önyargılar ile klişe düşüncelere; „İrk“ (daha doğrusu etnik kökenin), insan özelliklerini ve kabiliyetlerini belirleyen önemli bir etken olduğu inancına dayanır ya da bu inanç tarafından alttan alta desteklenir. Genellikle İrkçilik olarak bilinen bu inanç, genetik (soy ile aktarılan) ya da kültürel olarak edinilen farklılıkların, bir „İrk“ in diğer bir „İrka“ göre doğuştan gelen bir şekilde üstün ya da aşağı olmasını belirlediğini savunur.

„İrkçilik, genel olarak çeşitli insanlar arasındaki biyolojik farklılıkların kültürel ya da bireysel meseleleri de tayin etmesi gerektiğine ve doğal nedenlerle bir „İrk“ (çoğunlukla kendisinin) diğerlerinden üstün olduğuna ve diğerlerine hükmetmeye hakkı olduğuna duyulan inanç ya da bu

değerleri kabul eden doktrindir. Oysa bilimsel olarak farklı insan ırkları yoktur. Bu kavramın ortaya çıkış nedenleri arasında çoğunlukla ekonomik nedenleri olması yanı sıra düşünsel nedenlere de dayanmaktadır.

İrkçılık terimi çoğunlukla, kendi etnik kültür değerlerini tek kriter olarak belirlemek (etnik merkezîyetçilik), yabancı korkusu (xenophobia), ırklar arasında birleşmelere ve ilişkilere karşıtlık ve milliyetçilik gibi kavramları da anlatıyor olabilir. İrkçılık, sosyal ayrımcılığı, ırklar arasında fark gözetilmesini ve soykırıma kadar varabilen şiddeti haklı göstermektedir.

3) Yabancı Korkusu [xenophobia]

Yabancı korkusu da ırkçılığa benzer bir olgudur. Yabancı korkusu, bilinmeyen kişilere ya da yabancılara karşı duyulan korkudur ve çoğunlukla, belirli bir hedef gruba karşı, reddetme, düşmanlık ya da şiddet olarak kendini gösterir. Yabancı korkusu bazen, ülkelerini “yabancılardan korumak” için ırkçı ve ayrımcı politikaları savunan siyasi elitler tarafından kışkırtılır.

Kültürel ya da etnik üstünlük algısından ortaya çıkan ayrımcılık, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı aynı zamanda etnosantrizmin sonuçlarıdır. Etnosantrizm, kişinin dünyaya kendi kültürel merceğinden bakması ve başka kültürleri, özlere itibarıyla, kendi kültüründen aşağı görmesi demektir. Etnosantrik kişiler başka kültürleri kendi kültürlerinin standartlarına göre yargılamakta diğer yandan da kültürel ayrımların ötesine bakmayı ya da başka insanların dünyayı nasıl kavradığını anlamayı başaramazlar. Başka kültürlere, inançlara ve uygulamalara karşı bu hoşgörüsüzlük ve saygı yoksunluğu, ayrımcılığa yol açar.

4) Anti-semitizm

Antisemitizm, Yahudilerin kendilerine yönelik nefret olarak da ifade edebilecekleri belirli bir anlayış biçimidir. Bunun sözlü ve fiziksel oluşumları ise Yahudi olan ya da olmayan şahıslara ve/ya da mülklerine, Yahudi cemaati kuruluşlarına ve dini etkinliklerine yöneltilmektedir.

Bunun yanı sıra, bu tür tezahürler bir Yahudi topluluğu olarak algılanan İsrail devletini de hedef alabilir. Antisemitizm genellikle Yahudileri “kötüye giden şeylerin” nedenini açıklamada ve sıklıkla da insanlığa kötülük etmek adına komplolar kurmakla suçlamalarda kullanılır. Konuşmalar, yazılar, görsel betimlemeler ve eylemlerde, olumsuz ve uğursuz stereotip ve fesat karakter özelliklerinde dile getirilir.⁵

⁵ Şu kaynaktan uyarlanmıştır: European Forum on Antisemitism. *Antisemitizmin Güncel Tanımı*. Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.european-forum-on-antisemitism.org/working-definition-of-antisemitism/tuerkce-turkish/>

5) Sinti ve Roman Düşmanlığı

Avrupa'daki en büyük azınlık gurubunu oluşturan Sinti ve Romanların sayısı tahminlere göre Avrupa'da 10-12 milyon arasındadır. Sinti ve Romanlar, Güney Avrupa'da, özellikle de Romanya'da yaşıyorlar. Alman Sintilerin ve Romanların sayısı ise yaklaşık 70 bindir. 1995 yılından bu yana ulusal azınlık olarak tanınıyorlar. Buna rağmen gündelik hayatta birçok önyargı ve dışlanmaya maruz kalıyorlar. 1982 yılında kurulan Alman Sinti ve Roman Merkez Konseyi, toplumsal uyum ve azınlıklara daha iyi bir koruma sağlamak için çalışmalarını sürdürüyor. 2001 yılında Güney Afrika'nın Durban kentinde yapılan Irkçılık Karşıtı Konferansın sonuç bildirisinde de bu noktalara özellikle dikkat çekilmişti.

Gerek İkinci Dünya Savaşının, gerekse 21'inci yüzyılda yaşanan Sinti ve Romanların varlıklarının yadsınması tartışmalarının üzerinden uzun yılar geçti. Ancak Sintiler ve Romanların makus talihi değişmedi. Hala önemli birtakım sorunlarla yüz yüzedir. Alman Sinti ve Roman Merkez Konseyi tarafından 2006 yılına yapılan bir anket, bu azınlıkların yüzde 76'sının iş yerinde ya da günlük yaşantılarında ayrımcılığa maruz kaldıklarını ortaya koyuyor. Merkez Konsey, bu anketin Avrupa çapında alanında bir ilk olduğunu belirtiyor.⁶

6) İslamafobi

İslamofobi, sözcük anlamı olarak "İslam korkusu" demektir. Müslümanlara ve İslam dinine karşı sürdürülegelen önyargı ve ayrımcılıktan kaynaklanmaktadır. Müslümanlara karşı duyulan irrasyonel nefret, ayrımcılık, düşmanlık ve kin besleme anlamına gelir. İslamofobinin daha çok 'önyargı', 'ayrımcılık', 'dışlanma', 'şiddet' gibi kavramlara atfen tanımlandığı görülür. 'Ayrımcılık' kavramı Müslümanların iş ve çalışma hayatında, eğitim ve sağlık hizmetleri alımında karşılaştıkları farklı uygulamaları, zorluk ve sıkıntıları ifade eder. 'Dışlanma' ile anlatılan ise Müslümanların yönetim mekanizmalarına dahil edilmemeleri, siyasi ve demokratik haklarını kullanmaktan yoksun bırakılmaları durumudur. Müslümanlar tarafından yapılan sözlü sataşmalar ile fiziki saldırılar de 'şiddet' kavramı içerisinde değerlendirilir. Avrupa'da "ötekiler" konumuna düşen Müslümanlar, özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında islamofobi algısı sebebiyle birçok ayrımcılığa maruz kalmışlardır. Özellikle EUMC (Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi) raporunda bu ayrımcılıklara genel olarak yer verilmiştir. Yapılan anketler sonucunda Müslümanların çalışma şartları, eğitim, barınma gibi konularda ayrımcılığa maruz kaldıkları tespit edilmiştir.⁷

⁶ Şu kaynaktan uyarlanmıştır: Deutsche Welle. *Sinti ve Roman Azınlık Ayrımcılık Kurbanı*. Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.dw.de/sinti-ve-roman-azınlık-ayrımcılık-kurbanı/a-4195763>

⁷ Şu kaynaktan uyarlanmıştır: İslami Araştırmalar. *İslamofobinin Kökenleri: Batılı mı Doğulu mu?*. Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.islamiarastirmalar.com/upload/pdf/cd26fc5b60cec96.pdf?sid=8b34b9c558e022f63287479f7e3406d1.s.22>

7) Homofobi

Homofobi, eşcinsellere ya da eşcinselliğe karşı duyulan nefret, korku, hoşnutsuzluk ya da ayrımcılıktır. Geniş manası ile diğer cinsel yönelimlere sahip olan LGBT (lezbiyen, gay, biseksüel, transeksüel, travesti) kişileri de içerir. Sıfat olarak, homofobik şeklinde kullanılır. Her 48 saatte bir, eşcinsel bir kişinin, homofobiyle bağlantılı şiddete maruz kalarak öldürüldüğü tahmin edilmektedir. Uluslararası Af Örgütüne göre yaklaşık 70 ülkede eşcinsellere zulmedilmektedir ve sekiz ülkede eşcinsellere idam cezası verilmektedir.

Eşcinsellik ve transeksüelliğin toplumsal olarak kabullenilmesi ülkeler, toplumlar ve yaşam alanlarına göre geniş ölçüde değişmektedir. Eşcinsel ya da trans kimliklerin açıklanması halen düzenli olarak reddetme ve kötü muamele ile karşılanırken, bir çok meslek ve toplumda eşcinsellik ve transeksüellik tabu halindedir.

Trans bireyler cinsiyet kimlikleri ya da ifadelerine dayanılarak ayrımcılıkla yüzleşmektedirler. Trans bireylere karşı yapılan ayrımcılık çoğu ülkede kanunlarda yer almaktadır. Bazı ülkeler trans bireylerin cinsiyet kimliklerini yansıtmak için kimlik belgelerini değiştirmelerine izin vermemektedir. Bu değişikliklere izin veren ülkeler de çoğu zaman izin vermeden önce bu kişilerden geri dönüşü olmayan cerrahi hadım sürecinden geçmelerini ve boşanmalarını talep etmektedir. Trans bireylere karşı şiddet yaygındır. Polisle iletişim halinde olan trans bireyler, kendilerine karşı yapılan eylemleri bildirenler de dahil, sık sık taciz ve kötü muameleyle ilgili şikayette bulunmaktadır. Trans bireyler sağlık hizmetleri, istihdam ve eğitim alanlarında da kendilerine karşı duyulan büyük bir nefrete maruz kalmaktadır.

8) Cinsiyetçilik

Cinsiyetçilik, bir cinsiyetin diğerinden üstün olduğunu savunan görüş ve ideolojidir. Cinsel ayrımcılık ise insanların diğer insanlar hakkındaki yargıları, kişisel değerlerden çok cinsiyete dayandığında ortaya çıkan ve kimi zaman nefret içeren çatışmalı durumdur. Daha genel olarak cinsiyete dayanan her tür ayırım, cinsel ayrımcılık olarak tanımlanabilir.

9) Evsiz Barksızlara Karşı Yapılan Ayrımcılık

Evsiz barksızlara karşı yapılan ayrımcılık; evsizlere ve barksızlara gösterilen sözlü ve fiziksel şiddet, dışlama ve cinayetle sonuçlanabilecek eylemlere denir. Evsiz barksızlara uygulanan yanlış politikalar, geçici çözümler sokaktaki sayıyı gün geçtikçe daha da arttırmaktadır.

Almanya genelinde 2014 yılı itibariyle 300.000 insanın evsiz olduğu ve sokaklarda yaşadığı düşünülüyor. Federal Evsizlere Yardım Derneği 2016 yılında bu rakamın 380.000'e çıkacağını hesap ediyor.

III. İnsan Hakları Nasıl Korunmaktadır?

Ulusal Kurumlar

Devletler; temel insan haklarının uygulanması konusunda belirli yükümlülöklere sahiptir. Bu yükümlölükler sadece ahlaki değil aynı zamanda yasal sorumluluklardır. İnsan hakları bütün bireylerin hukuken ve eşit ölçüde sahip olduğu haklardır. İnsan hakları ihlalleri devlet dışı kişiler ya da kurumlar tarafından gerçekleştirildiğinde bile, hak sahibinin insan haklarının korunması ve güvenceye alınmasından hükümetler sorumludur ve bu sorumluluk yasal bir yükümlölüktür. İnsan hakları alanındaki normlar ve ilkeler hem ulusal anayasalarda yer alan insan hakları maddelerinde hem de uluslararası insan hakları anlaşmalarında ve diğer belgelerde tarif edilmiştir. Bu belgeler, söz konusu haklara sahip bireylerin haklarını güvenceye alır ve hükümetlerin bu konudaki sorumluluklarını tarif eder. Hükümetlerin bu yükümlölüklerini yerine getirmesini ve bireylerin de bunlar hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamak isteyen eylemciler, hak temelli yaklaşım olarak adlandırılan bir yaklaşım benimsemiştir. Yasalar, ahlaki temeli olan insan haklarına yasal bir dayanak sağlarlar. Hak temelli bir yaklaşımın faydalarından biri de, insan hakları ihlallerine bir çözüm bulunması için mekanizmaların mevcut olmasıdır. Bireyler, haklarının ihlal edildiğini düşündükleri durumlarla ilgili olarak adaletin sağlanmasını talep edebilirler. İnsan haklarıyla ilgili konularda hükümetlerle ilişkiye geçecek ve insan haklarını temel alan politikalar benimsemeleri doğrultusunda onları teşvik edecek denetleme organları bulunmaktadır.

İnsan hakları konusu ve bu hakların korunması yerel düzeyden başlar. Önceki kısımlarda ele aldığımız üzere devletler, sınırları içerisinde yaşayan insanların, standartlarca öngörülen insan haklarından yararlanmasını sağlamakla yükümlüdür. Bana hem pozitif yükümlölükler hem de negatif özgürlükler dahildir.

Hiçbir devletin insan hakları alanındaki yasaları, usülleri ve ilgili uygulamaları başka bir devletinkine benzemez; ancak tüm devletler temel haklara saygı gösterilmesini ve bu haklar ihlal edildiğinde adaletin yerine gelmesini güvence altına almakla sorumludur. Her aktivist için ülkesindeki yasal düzenlemeler hakkında bilgi sahibi olmak önemlidir.

Anayasa

- Mecliste kanunların nasıl çıkarıldığı
- Yürütme organlarının yasal kararları ne şekilde aldığı (örneğin Başkanlık/Cumhurbaşkanlığı kararnameleri, yürütme organı kararları) ve
- Mahkemeler arasındaki hiyerarşi ve hukuk sisteminin nasıl işlediğini bilmek çok yararlıdır.

Aktivistlerin kullandığı yasal araçlar listesi genellikle bundan daha kapsamlıdır. İnsan hakları savunuculuğu yapmak ya da belirli bir mesele için çalışma yürütmek; ilgili kanunları, tüzükleri, yönetmelikleri, öğrenmeyi gerektirebilir. Örneğin devlet görevlileri tarafından gerçekleştirilen şiddet olaylarını araştırırken, polisin davranışlarını düzenleyen kanunları ve kanunlara göre bireylerin polisle ilgili olarak ne gibi hakları olduğunu bilmek önemlidir. Aynı zamanda yerel idarenin nasıl bir düzenlemeye sahip olduğunu (çalışmalarınızla ilgili usuller ve politikalar da dahil olmak üzere) bilmek faydalıdır. Bunu takip eden kısımlarda uluslararası hukuk ile bölgesel düzeydeki hükümetlerarası örgütler ele alınacaktır. Pek çok ülkenin anayasasında, devletin onayladığı uluslararası sözleşmelerdeki normların iç hukukta doğrudan uygulanacağını belirten maddeler mevcuttur. Bunun bir örneği Slovak Cumhuriyetinde görülebilir, bu ülkenin anayasasında şöyle ifade edilmiştir:

“Yasalara uygun şekilde onaylanan ve ilan edilen, gerçek ya da tüzel kişilere doğrudan haklar veren ya da görevler yükleyen uluslararası andlaşmalar, insan hakları ve temel özgürlükler üzerinde uluslararası andlaşmalar ve uygulanması için bir yasanın gerekli olmadığı uluslararası antlaşmalar, yasalarımızın üstünde yer alır.” (Madde 7/5) Ancak bu türden bir maddenin varlığı, gerçek hayatta, uluslararası belgelerde tarif edilen hakların söz konusu devlet tarafından otomatik olarak “uygulandığı” anlamına gelmez. Devletler sadece insan hakları alanındaki yasalarla ya da kurumsal yapılarla değil, aynı zamanda insan haklarını koruma alanındaki uygulamalarına bakılarak değerlendirilmelidir.

Federal Almanya Anayasasının 25ci maddesi uyarınca uluslararası hukuk kuralları doğrudan geçerlidir.

Sorulması gereken önemli sorular arasında şunlar da bulunmaktadır:

- Devletiniz uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmekte midir?
- Ülkenizde yaşayan göçmenlerin toplumda karşı karşıya oldukları gerçek durum nedir?
- Azınlık içerisindeki belirli grupların insan hakları orantısız olarak ihlal edilmekte midir?
- Ülkenizde ayrımcılığa karşı yasalar benimsenmiş midir ve bu yasalar ne derece etkili olmaktadır?

1) Genel Eşit Muamele Yasası (AGG - Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz)

1999 yılında Amsterdam Sözleşmesi vasıtasıyla „ırk“, cinsiyet, etnik köken, din ya da dünya görüşü, engelli olma, yaş ya da cinsel eğilime dayanan ayrımcılıklara karşı, uygun görülen önlemleri oybirliği ile alma yetkisi Avrupa Birliği Konseyi'ne verilmiştir.

Avrupa yasa koyucusu; Avrupa Topluluğu'nun Kurulmasına İlişkin Sözleşmenin sırasıyla 13. ve 141. maddelerini esas alarak (kadın ve erkekte ücret eşitliği de dahil olmak üzere mesleki alanda eşitlik), 4 yönerge çıkarmıştır.

- “İrk” ya da Etnik Kökene Bakılmaksızın Kişilere Eşit Muamele İlkesinin Uygulamaya Konulmasına İlişkin 29 Haziran 2000 tarihli ve 2000/43/EG sayılı yönerge (**İrkçilikle Mücadele Yönergesi**).
- İş ve Mesleki Alanda Eşit Muamalenin Gerçekleştirilmesine Dair Genel Çerçevenin Belirlenmesine İlişkin 27 Kasım 2000 tarihli ve 2000/78/EG sayılı yönerge. Avrupa Birliği, **İş Çerçeve Yönergesi** vasıtasıyla; din ya da dünya görüşü, engelli olma, yaş ya da cinsel eğilime dayanan ayrımcılıkla mücadeleye ilişkin genel çerçeveyi belirleme hedefini gütmektedir.
- Mal ve Hizmet Erişimi ile Sunumunda Kadın ve Erkek Eşitliği ilkesinin Gerçekleştirilmesine ilişkin konseyin 13 Aralık 2004 tarihli ve 2004/113/EG sayılı yönergesi (**Cinsiyet Yönergesi Medeni Hukuk**).
- İşe Erişim, Mesleki Eğitim ve Mesleki Yükselme ile Çalışma Şartlarına İlişkin Kadın ve Erkek Eşitliği İlkesinin Gerçekleştirilmesine İlişkin 76/206/EWG sayılı konsey yönergesi değişikliğine dair 23 Eylül 2002 tarihli ve 2002/73/EG sayılı yönerge (**Cinsiyet Yönergesi İş Hukuku**)

AB Eşit Muamele Yönergelerinde sayılan insan grupları, söz konusu yönergeler tarafından özellikle korunmaya muhtaç olarak görülmektedirler. Bu topluluklar iş ve işçi piyasasına daha iyi entegre edilmeli, günlük işlerdeki eşitsiz muameleler ise engellenip giderilmelidir.

a) AGG'ye Göre Mağduriyet Kavramı

Aleyhte bir sonuca sebep olan her bir farklı muamele, ayrımcılık olmak zorunda olmadığından yasa, ayrımcılıktan değil mağduriyetten bahsetmektedir. Mağduriyetler, haklı bir gerekçenin

olmadığı hallerde yasaktır. Haklı sebepler, yani mesleki yaşam ve günlük işlere ilişkin mağduriyetlerin istisnai olarak geçerli olduğu durumlar da AGG'de belirtilmiştir.

b) Haklı Eşitsiz Muameleler

Eğer gerçekleştirilecek faaliyete dair gerekli olan özellik önemli ve neredeyse kaçınılmaz ise, mesleki yaşama ilişkin farklı muameleler çok sınırlı biçimde geçerlidir.

Bir bilimsel anket çerçevesinde göçmen kadınlarla mülakat yapılacaktır. Cinsiyet ve etnik köken önemli ve belirleyici mesleki talepler olduğundan, bu faaliyet için belli bir etnik kökene sahip kadınların işe alınması geçerli olabilir. (Toplumsal gruplar)

Nesnel bir nedenin var olması halinde, günlük işlerde de geçerli eşitsiz muamele olabilir.

Hamile bir bayan ya da engelli bir şahıs, uçak seyahati yapabileceğini teyit eden bir doktor raporu ibraz etmemektedir. Uçak rezervasyonunun reddedilmesi, ilgili kişinin uçak seyahati sırasında olası tehlike ve zararlara karşı korunmasına hizmet ettiğinden, haklı bir sebebe dayanabilir.

c) Haksız Eşitsiz Muameleler

Genel Eşit Muamele Yasası mağduriyete ilişkin 5 biçimden bahsetmektedir:

Bir şahıs, kıyaslanan bir şahıs karşısında daha az avantaj sağlayacak bir muamele gördüğünde, görmüş ya da görecektir olduğunda dolaysız (direkt ya da açık) mağduriyet söz konusudur.

Bir kadın, aynı işi yapan erkek iş arkadaşından oldukça düşük bir ücret almaktadır. Bu nedenle, cinsiyete dayanan dolaysız mağduriyet mevcuttur.

AGG'nin ayrımcılığa karşı koruması dolaylı (endirekt) mağduriyeti de kapsamaktadır. Burada söz konusu olan, AGG'de yer alan bir özellik nedeniyle şahısları mağdur eden, ancak tarafsız gibi görünen düzenlemelerdir.

Bir toplu sözleşme düzenlemesi, işe yönelik bir gerekçe gösterilmeden, yarı zamanlı (kısa süreli) çalışanların belirli olanaklardan faydalanamayacaklarını öngörmektedir. Eğer bir işletmedeki yarı zamanlı (kısa süreli) çalışanların ağırlıklı çoğunluğu kadınlardan oluşuyorsa, cinsiyete dayanan dolaylı mağduriyet mevcuttur.

Genel Muamele Yasası uyarınca mağduriyetin var olduğunu ilgili kişi ispat etmek göstermek zorundadır. Ancak ilgili kişiler eşitsiz muameleleri her zaman bütünüyle ispat edecek durumda

olmayacakları için, ispata ilişkin kolaylıklar da öngörülmüştür. Bu nedenle eşitsiz muameleye işaret eden ipuçlarının ibraz edilmesi başlangıç olarak yeterlidir. Bunun üzerine karşı taraf, herhangi bir eşitsiz muamelenin mevcut olmadığını ya da bu muamelenin istisnai olarak haklı sebeplere dayandığını ispat etmekle yükümlüdür.

2) Federal Ayrımcılıkla Mücadele Birimi

Federal Ayrımcılıkla Mücadele Biriminin (ADS) öncelikli görevi, kendilerine ayrımcılık yapıldığı hissine kapılan insanlara danışmanlık yapmaktır. Danışmanlık hizmetinin bir koşulu yoktur, ücretsizdir ve sürelerle bağlı değildir. İlgili kişiler birime telefon, e-posta, mektup ya da faks ile başvurabilirler. Danışmanlara şahsi görüşme terimini de kararlaştırılabilir.

Meslek faaliyeti erişimi; eleman arama ilanı, iş başvurusu evrakları ve eleman seçme yöntemine ilişkin alanları kapsamaktadır. İşe erişim ile bağlantılı olan tüm ayrımcılıklar AGG uyarınca yasaktır.

“Nazik ve genç bayan garson” arandığını beyan eden bir eleman arama ilanı iki nedenden dolayı ayrımcıdır: “Genç” terimi yaşa dayanan bir ayrımcılık oluştururken, “bayan garson” terimi ise cinsiyete dayanan gereksiz mağduriyet anlamına gelmektedir.

Bir iş başvurusu görüşmesi esnasında başvuruda bulunan bir bayana, örneğin kendi aile planlamasına ilişkin soru yönelmek yasaktır.

Öncelikle, bağımsız bir meslek faaliyetinde bulunan kişiler serbest çalışan sayılırlar. Bir şahıs bir ortaklığın organlarında işbirliği yapmak üzere, o ortaklığa iştirak etmişse, burada da serbest faaliyet söz konusudur. Mağduriyetten koruma burada, organ üyesi sıfatıyla iş faaliyetine erişimi ve bu faaliyet içindeki mesleki ilerlemeyi kapsamaktadır. Bir avukatın; Medeni Kanun kapsamındaki özel ortaklıklar biçimine sahip bir hukuk ortaklığına genel müdür sıfatıyla iştirak etmesi bu duruma bir örnektir. Bir şirketin yönetim kurulu üyeleri ya da genel müdürleri de aynı şekilde serbest meslek çalışanı sayılırlar.

Manevi amaçların bağlantılı olduğu kilise, parti ve sendikalar gibi oluşumlar için yürütülen bir faaliyet AGG koruması kapsamında değildir. Bunun dışında serbest olarak yürütülen, gönüllü faaliyetler kapsam dışıdır.

Serbest ve bağımlı iş görmeye erişim yanında mesleki yükselme de AGG mağdur etme yasağı kapsamındadır. Buradan, faaliyet ya da sorumluluk alanındaki değişiklik anlaşılmalıdır. Buna genelde bir terfi eşlik eder ve çalışan daha yüksek değere sahip bir görevi devralır. Çalışma ücreti

bu bağlamda ayrı bir önem taşır. Terfi sorunu genelde AGG tarafından korunan cinsiyet ve yaş özellikleri ile bağlantılı olarak ortaya çıkar. İşten çıkarmalar da dahil olmak üzere diğer çalışma koşulları da ayrımcılıktan arınmış bir şekilde düzenlenmek zorundadır. İşverenin, atama ya da yer değiştirme gibi talimat ve düzenlemeleri diğer çalışma koşulları arasına girer.

İş ilişkilerinin sonlandırılması açısından Almanya'da geçerli olan yasalar özellikle İş Akdinin Feshine Karşı Koruma Kanunudur (Kündigungsschutzgesetz ya da Anlığın Korunması Kanunu (Mutterschutzgesetz), Ebeveyn Parası Federal Kanunu ve Ebeveyn Süresi Federal Kanunu (Bundeselterngeld- und Elternzeitgesetz) içinde yer alan düzenlemelerdir.

Buna göre AGG; fesihler için sadece genel ve özel fesih korumasına ilişkin düzenlemelerin geçerli olduğunu açıklığa kavuşturmuştur. AGG ile KSchG arasındaki ilişki kısmen henüz açıklanmamıştır. Burada mahkemeler, münferit olaya göre karar vermek zorundadırlar.

Genel Eşit Muamele Kanununun koruması bunun dışında, mesleki eğitim hakkını da kapsamaktadır. Buna; staj, mesleki ileri eğitim ile yeniden eğitim ve pratik mesleki tecrübe de dahil olmak üzere mesleki eğitim ile mesleki danışmanlığa ilişkin tüm biçim ve düzeylere erişim de dahildir. Kapsamlı şekilde koruma altında olan çalışma alanının aksine AGG'nin mesleki eğitime ilişkin sağladığı koruma sadece ona erişim ile sınırlıdır.

Ancak bireyler mesleki eğitimleri ile bağlantılı olarak çalıştırılıyorsa koruma, söz konusu iş ilişkisi sırasındaki koşulları da kapsamaktadır. Bir çalışan birliği ya da işveren birliği üyeliğine ya da buralardaki katılımlara ilişkin haklı sebeplere dayanmayan mağduriyetler de yasaktır. Buna belirli bir meslek grubuna bağlı üyelerden oluşan teşekküller ve bu tür teşekküllerin sağladığı hizmetlerden faydalanılması da dahildir.

AGG içinde bilinçli olarak sendika teriminden vazgeçilerek, çalışan birliği terimi tercih edilmiştir. Çünkü açıkça vurgulanması gereken, sadece işçilerin değil tüm bağımlı çalışanların ilgili yasanın koruma kapsamında olduğudur. İşçi ve personel temsilcilikleri çalışan birlikleri olmayıp AGG kapsamında değildirler. İşveren birlikleri, mesleki birlikler ya da ticari alanda üstün hakimiyete sahip olan teşekküller ile sosyal alandakiler (örneğin Alman Kızıl Haçı) ve spor birlikleri içindeki üyelikler ile katılımlar için de ayrımcılığa karşı koruma geçerlidir. Yukarıda anılmış olan organizasyonlardan herhangi birisine üye olmanın ya da katılımında bulunmanın reddedilmesi mağdur etme yasağının ihlalini oluşturuyorsa, üye olma ve katılım hakkı halen mevcuttur.⁸

⁸ Şu adresten ulaşılabilir :

http://www.antidiskriminierungsstelle.de/SharedDocs/Downloads/DE/publikationen/Wegweiser/agg_wegweiser_tuerkisch.html?nn=4192310. s.11-15

İlgili AB Yönergeleri dışlanmaya karşı sadece bireysel değil, kurumsal (örneğin bir insan hakları kurumu) olarak da dava açma olanağını tanımıştır. Ancak, bu ihtiyari hüküm her AB üyesi ülkede yasalara yansıtılmamıştır.

IV. İnsan Hakları Nasıl Korunmaktadır?

Birleşmiş Milletler

(United Nations / Vereinte Nationen)

Birleşmiş Milletler 1945 yılında oluşturulduğunda şu amaçları taşıyordu:

Uluslararası barış ve güvenliği sürdürmek, ülkeler arasında dostça ilişkiler geliştirmek, uluslararası sorunların çözülmesi ile insan haklarına saygı gösterilmesini sağlama amacıyla işbirliğine gitmek ve ülkelerin çalışmaları arasında uyum sağlanması için bir merkez oluşturmak.

Bu amaçların tümü BM Şartında tarif edilmektedir. Şu anda bu düşüncelere destek vermeyi kabul eden ve Birleşmiş Milletler'e üye olmuş olan 193 ülke bulunmaktadır.

BM'in 6 ana organı vardır. Bunlar; Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Vesayet Konseyi, Genel Sekreterlik ile Uluslararası Adalet Divanıdır. Bütün üye ülkeler genel kurulda temsil edilmektedir, ancak BM'in diğer ana organlarında aynı durum geçerli değildir.

Birleşmiş Milletler'in en büyük başarılarından biri, uluslararası insan hakları hukukunun geliştirilmiş olmasıdır. BM, yarım yüzyılı aşkın bir süre içerisinde, "insan haklarını ahlaki yükümlülükler alanından, bağlayıcı yasalar zeminine taşımaya yönelik büyük bir çaba kapsamında, insan haklarının gelişimi ve yasalaşmasına önyak olmuştur". Örneğin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 80'i aşkın sözleşme, anlaşma ve bildirgenin zeminini hazırlamıştır. Bu da Birleşmiş Milletler'in çalışmalarında insan haklarının sahip olduğu temel konumu göstermektedir. BM sistemi ve bu sistem içerisindeki insan hakları belgeleri özellikle ilk bakışta oldukça karmaşık ve kafa karıştırıcı gözünebilir ama aşağıda BM'in insan hakları sistemi açık bir şekilde anlatılmaya çalışılmıştır.

1) İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

BM bu belgeyi, II. Dünya Savaşı sırasında meydana yaşanan zulümlerden sonra, 1948 yılında benimsedi ve bu bildirgeyi, "tüm halklar ve uluslar için ulaşılabilecek ortak ideal ölçüler"

olarak ilan etti. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi günümüzde birçok insan hakkı sözleşmelerine ve anlaşmalarına öncelik etmesi bakımından büyük bir önem taşımaktadır.

Madde 1: Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler, birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar.

2) Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Programı

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Programı herkes için her yerde insan haklarını tanıtmak ve korumak için çalışır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde 60 yıl önce belirtilmiş insan hakları-sivil-kültürel-ekonomik-politik ve sosyal haklar farklı Birleşmiş Milletler İnsan Hakları kurumları-ajansları ve insan hakları organları ve mekanizmaları tarafından korunmaktadır.

Küresel bir insan hakları otoritesi olarak Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR) Birleşmiş Milletler'in insan hakları programını yürütmekle görevlidir ve Birleşmiş Milletler tüzüğünde yer alan insan haklarını ve uluslararası insan hakları hukukunu korumak ve tanıtmakla yükümlüdür.

3) Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (Office of the High Commissioner for Human Rights – UN-Menschenrechtsrat)

OHCHR Birleşmiş Milletler Sekreterya'sının bir parçasıdır. Devletler, ulusal insan hakları kurumları, sivil toplum örgütleri ve diğer sivil toplum aktörleri ile işbirliği içinde insan hakları tanıtımı ve korunmasını sağlamaktadır.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, uluslararası insan hakları hareketine liderlik eder. Yüksek Komiser, BM'in insan hakları alanında yürüttüğü faaliyetlerden birinci derecede sorumlu olan BM yetkilisidir. Bu kişi, sık sık kamuoyuna açıklama yapar, insan hakları krizlerinde çağrılarda bulunur ve insan hakları ile ilgili mesajların dünyanın her tarafında iştilmesini sağlamak için yoğun bir şekilde seyahat eder. OHCHR'in genel merkezi Cenevre'de Palais Wilson'da bulunmaktadır. 1 Eylül 2014'ten beri Yüksek Komiserlik görevini Prens Zeid bin Ra'ad yürütmektedir.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR)

BM Şartı Yapıları

İnsan Hakları Konseyi
Evrensel Periyodik Gözden Geçirme
İnsan Hakları Komisyonu Özel Prosedürler
İnsan Hakları Konseyi Şikayet Prosedürleri

BM Sözleşme Yapıları

İnsan Hakları Komitesi (CCPR)
Ekonomik, Sosyal ve Ekonomik Haklar Komitesi (CESCR)
İrk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi (CERD)
Kadınlara Yönelik Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme (CEDAW)
İşkenceye Karşı Komite (CAT)
İşkencenin Önlenmesine İlişkin Komite (STP)
Çocukların Haklarına İlişkin Komite (CRC)
Göçmen İşçilere İlişkin Komite (CMW)
Engellilerin Haklarına İlişkin Komite (CRPD)
Zorla Kayıp Edilmelere Karşı Komite (CED)

4) Birleşmiş Milletler Şartı Yapıları

- a) İnsan Hakları Konseyi
- b) Evrensel Periyodik Gözden Geçirme
- c) İnsan Hakları Komisyonu Özel Prosedürler
- d) İnsan Hakları Konseyi Şikayet Prosedürleri

a) İnsan Hakları Konseyi

İnsan Hakları Konseyi Birleşmiş Milletler'in insan haklarını teşvik ve korumayı üstlenmiş ana kuruluşudur. İnsan Hakları Komisyonu 60 yıllık başarılı bir şekilde işlevini yerine getirdikten sonra Genel Kurul tarafından 15 Mart 2006 tarihinde söz konusu komisyonun yerini almak üzere İnsan Hakları Konseyi kurulmuştur. Konsey, genel olarak izlenecek politikalar için yol gösterir; insan hakları sorunlarını inceler; yeni uluslararası normlar geliştirir ve dünya genelinde insan haklarının uygulanışını gözlemler. Birleşmiş Milletler Teşkilatının insan hakları politikasının belirleyicisi olan Konsey dünya üzerindeki uygun gördüğü her yerde insan hakları sorununu gündeme getirmek ve devletlerden, sivil toplum kuruluşları (STK) ve diğer kaynaklardan gelen bilgileri incelemekle yetkilidir.

Konsey, devletlerin, sivil toplum örgütlerinin, hükümetlerarası kuruluşların insan hakları konusundaki görüşlerini dile getirmeleri için bir forum görevi üstlenmiştir. Konseyin 47 üyesi Genel kurulda gizli oylama ile 192 üyenin oylarının çoğunluğu neticesinde seçilir. Üyelik 3 yıllıktır; bir üye sadece iki dönem üst üste üyelik yapabilir.

Bütün üye devletlerden, Konsey ile tam olarak iş birliği içinde olmaları ve insan haklarının korunması ve geliştirilmesindeki çıtalarının yüksek olması beklenir. Konsey üye ülkelerdeki insan hakları uygulamalarını dönemsel olarak inceleyebilir. İnsan haklarını sistemli ya da kapsamlı biçimde ihlal eden üyeler hakkında kuruldaki mevcut üyelerin üçte iki oyuyla üyelikleri askıya alınabilir.

6 haftalık oturumlarla yılda bir kez toplanan komisyondan farklı olarak, İnsan hakları Konseyi, insan hakları konusunda bir kriz yaşandığında toplanabilmektedir. Yıl içinde toplamı 10 haftayı bulan 3 oturum düzenlenir ve acil durumlarda üyelerinin üçte iki çoğunluğu ile toplantılar gerçekleştirilir.

b) Evrensel Periyodik Gözden Geçirme

Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Konseyi, BM üyesi her ülkenin insan haklarının korunması, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması için göstermiş olduğu performansı incelemek ve bu yolla insan hakları durumunu dünyanın her köşesinde iyileştirmek amacıyla 2004 yılında verdiği 60/251 no'lu

kararla Evrensel Periyodik İnceleme adıyla bir izleme mekanizması oluşturmuştur. Bu mekanizma aracılığıyla Birleşmiş Milletler üyesi devletin tümü, insan hakları performansları ile ilgili olarak değerlendirildiler.

4 yıllık dönemler halinde işleyen gözden geçirme 2012 yılında ikinci dönem değerlendirmelerine başlamıştır.

c) İnsan Hakları Komisyonu Özel Prosedürler

Özel Prosedürler belirli alanlarda meydana gelen insan hakları ihlalleriyle ilgilenmek üzere İnsan Hakları Konseyi tarafından atanır. Bunlara, belirli bir ülkeyi ya da insan hakları alanında belirli bir temayı araştırma sorumluluğu verilebilir.

İnsan haklarıyla ilişkili meselelerde doğrudan hükümetlerle iletişim kurabilirler; ayrıca her yıl konseye rapor verirler.

d) İnsan Hakları Komisyonu Şikayet Süreçleri

Birleşmiş Milletler insan hakları organlarının 3 değişik şikayet mekanizması vardır; Devletlerarası şikayet mekanizması, bireysel şikayet mekanizması ve soruşturma usulüdür.

Bunlardan en yaygın biçimde kullanılanı bireysel şikayet başvurusudur. Şikayet başvurusunda bulunabilmek için komitelerin sağladığı şikayet başvuru formuyla birlikte şikayete etki edecek belgelerin gönderilmesi gerekmektedir. Şikayet başvurularına ulaşabilmek için ilgili komitelerin şikayet dilekçeleri bölümlerine ulaşmak gerekmektedir. Şikayetiniz lehinize sonuçlandığında Birleşmiş Milletler Komitelerinin devletlere bir yaptırım yoktur, kararları bağlayıcı değildir, ama bu hususta Birleşmiş Devletler'in uluslararası baskısı ve üye devletlerin insan hakları sicilinin temiz olması konusu devreye girmektedir. Şikayet başvurusunda bulunmadan önce devletinizin ilgili sözleşmenin şikayet başvurularını kabul ettiğinden emin olmalısınız.

d1) Bireysel Şikayet Mekanizması

Şuan itibari ile aşağıda bahsedilmiş 7 sözleşme mekanizması bireysel şikayet kabul etmektedir.

Şu iki koşulu yerine getiren herkes ilgili komiteye şikayette bulunabilir:

- Şikayeti götürdüğünüz ilgili sözleşmenin ratifiye ya da aksesyon yolu ile devletiniz tarafından onaylanmış olması
- Devletinizin ilgili komitenin şikayet prosedürleri kabul etmiş ve ilgili sözleşmelerin (ICCPR, CEDAW, CRPD, ICESCR and CRC) seçmeli protokollerini, ilgili sözleşmelerin (CERD, CAT, CED and CMW) istenilen maddelerini imzalaması gerekmektedir.

Hangi sözleşmelerin bireysel şikayet mekanizması var?

Aşağıda bahsedilen komiteler ilgili sözleşmelerine göre bireysel şikayet kabul etmektedirler.

İnsan Hakları Komitesi

Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin (ICCPR) seçmeli protokolü ile ilgili şikayet kabul etmektedir.

CEDAW

Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşmesinin seçmeli protokolüne yönelik şikayetler kabul etmektedir.

CAT

İşkence ve Diğer Zalimane Gayriinsani ya da Küçültücü Muamele ya da cezaya karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin 22. maddesine yönelik beyanda bulunmuş devletlere karşı şikayetler kabul etmektedir.

CERD

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin (ICERD) 14. maddesine beyanda bulunan devletlere karşı şikayet kabul etmektedir.

CRPD

Engelli Kişilerin Haklarına İlişkin Sözleşmesinin seçmeli protokolü ile ilgili şikayet kabul etmektedir.

CED

Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmesinden Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmesinin 31. maddesine yönelik beyanda bulunmuş devletlerin şikayetlerini kabul etmektedir.

CESCR

Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin seçmeli protokolüne yönelik şikayetler kabul edilmektedir.

Şikayet Kabul Etmeyen Komiteler

Göçmen İşçilere İlişkin Komite (CMW) ve Çocuk Hakları Komitesi (CRC) ilgili sözleşmeleri ile ilgili şikayet mekanizmaları henüz yürürlüğe girmemiştir.

d2) Devletler arası Şikayet Mekanizması

Bu süreç daha önce hiç kullanılmamış olmasına rağmen, devletler ilgili sözleşmelerin maddelerini ihlal ettikleri gerekçesiyle sözleşmeyi imzalamış bir devlet hakkında şikayette bulunabilirler.⁹

d3) Soruşturma Usulü

Bu usulün devreye girebilmesi için sistematik ya da ağır ihlal iddialarına ilişkin güvenilir bilginin ilgili sözleşme organı önüne gelmesi koşulu bulunmaktadır. Soruşturma usulü sürecine hakim olan iki temel ilke; soruşturma usulüne ilişkin bütün işlemlerin ve toplantıların gizliliği ile bütün sürece hakim olan işbirliği ilkesidir. Bu usul çerçevesindeki ülke ziyareti etkinliği, soruşturma usulünün zorunlu olmamakla birlikte önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Soruşturma usulü uygulama örnekleri, BM İşkenceye Karşı Sözleşme ile BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi sisteminde karşımıza çıkmaktadır.¹⁰

d4) BM Sözleşme Organları Şikayet Yolları Hakkında En Çok Sorulmuş Sorular

Sözleşme Yapıları Şikayet Mekanizması Nedir?

İnsan Hakları Sözleşmesi, taraf olan devletlerin sözleşmede yer alan hakların ve özgürlüklerin korunmasını yerine getirmekle yükümlü olduğu formal bir dökümandır. Sözleşme organları (Komite de denilebilir) uzmanlardan meydana gelirler ve sözleşmelere taraf olan devletlerin yükümlülüklerine yerine getirip getirmediğini incelerler. Haklarının ihlal edildiğini düşünen bireylerden de taraf olan devletlerle ilgili şikayet kabul ederler. Şikayet mekanizması opsiyoneldir; taraf devletin sözleşmelerin şikayet prosedürlerini kabul etmiş olması gerekmektedir (Şikayet mekanizmasını kabul etmek genelde seçmeli protokolleri imzalayarak gerçekleştirilir).

Hangi konular hakkında şikayette bulunabilirim?

Sözleşme yapıları altında korunan hakların ihlali hakkında şikayette bulunabilirsiniz. (ICCPR, ICERD, CEDAW and CAT) Örneğin bu sözleşmeler uyarınca yaşama hakkınıza müdahale de; nedensiz tutuklanma ya da gözaltılarda; işkence; hapisane koşullarında uygunsuzluk, adaletsiz mahkeme süreçleri, özel hayatınıza ya da ailenize müdahalede, düşünce özgürlüğünüze müdahale edildiğinde, din özgürlüğünüz ihlal edildiğinde, barışçıl şekile toplanma hakkınız engellendiğinde, azınlık toplulukların (ırka, cinsiyete ve diğer grupların) kültürlerini gerçekleştirmeleri engellendiğinde Birleşmiş Milletler Sözleşme yapılarına şikayet hakkı doğar.

⁹ Şu kaynaktan uyarlanmıştır: *Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR)*. Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.ohchr.org>

¹⁰ Arslan Öncü, G. (2011). Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunda Soruşturma Usulü. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni - MHB*, 1(31), s.1.

Sözleşme yapıları tarafından kapsama alınmamış başka insan hakları ihlalleri de mevcut mudur?

Sözleşme yapıları şikayet prosedürü sözleşmelerin içermediği insan hakları ihlalleri konusunda şikayet kabul etmemektedir. Örneğin, barınacak yer hakkı, sosyal haklardan yararlanma hakları gibi başlıklar henüz herhangi bir sözleşme yapısında işlenmemiştir bu yüzden de kapsam dışına girmektedir ancak ihlal edilen hak başka bir hakkın kapsam alanına giriyorsa örneğin „ırk“ ayrımcılığı gibi o zaman şikayet kapsamına girer.

Hükmünden memnun olmadığım mahkeme kararları için temyiz yoluna gidebilir miyim?

Yeni dava süreci başlatabilir miyim?

Genellikle komiteler yerel mahkemelerden çıkmış kararları açıkca bir ihlal söz konusu olmadıkça tekrardan gözden geçirmezler. Komiteler hiçbir şekilde yeniden yargılama yoluna gitmezler ancak çok nadir olmasına rağmen yetkili mahkemeden yeniden adil yargılanma talep edebilirler.

Kimler şikayette bulunabilir? Kendim başkası ya da bir grup adına başvuru gerçekleştirebilir miyim?

İnsan hakları ihlallerine uğramış kimse ya da mağdur kişi olarak gösterilen sözleşme yapıları altında belirtilmiş konular hakkında şikayet mekanizmasına başvurabilir. Eğer başkası ya da bir grup adına bir şikayet gerçekleştirmeyi düşünüyorsanız ihlallere uğramış kimselerden yazılı onay almanız gerekmektedir. İhlale uğramış kişi kendini temsil edecek gücü yok ise, akrabalar nedeni açıklandığı sürece onay olmadan da mağdur adına şikayette bulunabilirler.

Kime karşı şikayette bulunabilirim?

Yalnızca devletlere karşı yapılmış şikayetler dikkate alınacaktır. İhlal gerçekleştiği sırada yargılama yetkisi olan devlete karşı ve şikayet konusu olan sözleşmeyi imzalamış olup kişisel şikayet başvuru sürecini kabul eden devlete karşı başvuru süreci başlatabilir. Sözleşme organları bireylere, ulusal ve uluslararası örgütlere karşı yöneltilen şikayetleri dikkate almamaktadır.

Haklarımın ihlali ile karşılaştığım anda BM mekanizmalarını anında harekete geçirmem yararlı mıdır? Şikayetimi önce kendi ülkemin yasama organlarına mı götürmem gerekir?

Birleşmiş Milletler Sözleşme Organlarına herhangi bir şikayette bulunmadan önce şikayetinizin kendi ülkenizde en yüksek mahkemeye kadar iletilmiş olması, mahkemeden bir sonuç alınması ve sonucun tüm iç hukuk yollarının tükenmesi olarak geçmesidir. İç hukuk yollarının etkisiz, mevcut olmadığı veya gereğinden uzun olduğu ispatlanırsa komiteler istisna uygulayabilir.

Acil prosedürler mevcut mudur?

Eğer mağdur olarak telafi edilemez bir zarar alacağınızı düşünüyorsanız (idam ya da işkenceye maruz bırakılacağınızı düşünmek gibi) komite şikayetinizi incelemeden önce, ilgili komiteden devletinize müdahale edilebilecek, süreci durdurabilecek bir talepte bulunabilirsiniz. Bu durum "request for interim measures of protection" olarak adlandırılmaktadır.

Şikayetimi eşzamanlı olarak diğer insan hakları mekanizmalarına da göndermemim bir yararı olacak mıdır?

Hayır. Komite eğer şikayet uluslararası ya da bölgesel şikayet organlarına iletiliyse başvuruyu değerlendirmeyecektir. Örneğin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ya da diğer komitelere çoktan iletilmiş başvurular dikkate alınmaz. Şikayetinizi yaparken hangi prosedürü kullanmak istediğinizi açıkça ifade etmeniz gerekmektedir. Eğer şikayetiniz hali hazırda başka süreçler tarafından karara bağlandıysa yine de diğer süreçler ya da sözleşmeler dikkate alınarak tekrardan gözden geçirilebilir, ancak sözleşme organları şikayet mekanizması temyize gitme yeri değildir.

Yıllar önce meydana gelen bir olay hakkında şikayette bulunsam şikayetim gözden geçirilir mi?

ICERD'e yapılacak şikayetler dışında (iç hukuk yollarının tüketilmesinden 6 ay sonra) şikayette bulunmanın herhangi bir zaman kısıtlaması yoktur. Ancak iç hukuk yolları tüketilmesinin ardından hemen başvuru yapılması önerilir. Başvurularınız olayın meydana gelişinden yıllar sonra yapılırsa komite başvurunuzu kötüye kullanma olarak değerlendirebilir. Yalnızca devletinizin şikayet mekanizmalarını kabul edişinden sonra gerçekleşen olaylar hakkında şikayette bulunabilirsiniz.

Tanınmak istemiyorum, başvuruda kimliğimi gizli tutabilir miyim?

Komiteler anonim başvurular kabul etmemektedirler. Başvuru sonucu kamuoyu ile paylaşılırken isminizin saklı tutulmasını istetebilirsiniz.

Şikayetimi nasıl sunacağım?

Şikayetiniz yazılı format şeklinde olacaktır. Başvurunuzda olaylar ve daha önceden başvurduğunuz yasal yollar kronolojik sıraya göre belirtilmeli. Başvurunuzda Sözleşme yapılarının hangi maddelerinin ihlal edildiğini vurgulamalısınız. Hangi maddelerin ne şekilde ihlal edildiğini açıkça anlatmalısınız.

Şikayeti kendi anadilimde yazabilir miyim?

Şikayetler sadece sekreteryanın çalışma dillerinde yapılabilmektedir: İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca. Diğer dillerdeki belgeler çalışma diline çevrilebilir ya da özet haline getirilebilir.

Şikayet dilekçemi çevirmemde bana yardımcı oluyor musunuz? Herhangi bir yasal ya da finansal desteğiniz var mıdır?

Şikayet mekanizmaları anlaşılması ve herkesin ulaşımına kolay olarak dizayn edilmiştir. Komiteye şikayette bulunmanız için avukat ya da hukuk bilgisine sahip olmanız gerekmemektedir. OHCHR (ve etki alanları) şikayetleri asiste etmek, yasal ya da finansal destek sağlamak gibi destekleri yoktur. Ya da belgelerin çevrilmesine olanak ve finansal kaynak sağlamak gibi. Eğer bunun gibi ihtiyaçlarınız varsa şikayetinizle ilgili çalışma yapan sivil toplum kuruluşları ile irtibata geçebilirsiniz.

Herhangi bir belge göndermem gerekir mi?

Eğer belgeler sekreteryanın çalışma dilinden farklı bir dilde ise tercümesini yapıp, şikayetiniz ile ilgili tüm mahkeme çıktılarını sekreteryaya göndermeniz gerekmektedir. Ayrıca şikayetinizi destekleyecek medikal raporlarınız varsa bunları da dosyanıza ekleyip gönderebilirsiniz ve istenmediği takdirde ses kaydı, video, cd ya da herhangi bir elektronik bilgi göndermeyiniz.

Birisiyle konuşmak istiyorum. Sorunumu açıklamak için görüşme talep edebilir miyim?

Süreç sadece yazılı olarak işler. OHCHR başvuru yapanlar ile görüşme yapmamaktadır. Süreç hakkında bilgi edinmek isterseniz şu numarayı arayabilirsiniz: +41.22.917.1234 ('Petition Team' Dilekçeler grubunu isteyin.)

Şikayet edilen devletten gelen cevaba yorumda bulunabilir miyim?

Devlet tarafından yapılan tüm çıktılarına 2 ay içerisinde yorum yapma hakkınız olacaktır.

Şikayetim lehime sonuçlandıysa hangi yasal yollara başvurabilirim?

Komiteler insan hakları ihlallerini vurgulamak için bir çok farklı yol önermiştir. Tazminat bunlardan en çok bilinenidir. Serbest bırakılma, soruşturma, yeniden yargılanma, ölüm cezasının çevrilmesi gibi önerilerde de bulunmaktadır. Hukuksal açıdan bağlayıcı olmamasına rağmen taraf devletler kararları yerine getirmekle yükümlüdürler. Demek istenilen komiteden çıkan kararlar taraf devletlerin takdirlerine bırakılmıştır.

Benimle nasıl iletişime geçilecek?

Komiteye verdiğiniz adres aracılığı ile iletişime geçileceksiniz. Eğer tutukluluğunuz varsa ilgili belgelerin akrabınıza iletilmesini isteyebilirsiniz.

Süreç ne kadardır?

Komiteye bağlı olarak prosedür süreleri değişiklik göstermektedir. Son zamanlarda bu süre başvuru yapıldıktan 1-2 yıl kadar sürmektedir. Fakat İnsan Hakları Komitesinde (ICCPR'daki

gelişmeleri denetleyen mekanizma) çok fazla birikmiş şikayet bulunduğundan bu sözleşme altındaki şikayet mekanizması daha uzun sürmektedir.

Şikayetimi nereye göndermeliyim?

Petitions Team

OHCHR-UNOG, 1211 Geneva 10, İsviçre

E-posta: tb-petitions@ohchr.org (E-postanızın konusuna İnsan Hakları Şikayeti yazınız)

Fax: + 41 22 917 90 22 ¹¹

5) Birleşmiş Milletler Sözleşme Yapıları

Birleşmiş Milletler, insan hakları alanındaki normları uluslararası hukuka yerleştirmenin ötesinde, ilgili sözleşmelerdeki maddelerin uygulanmasını denetlemek üzere bağımsız uzmanlardan oluşan komiteler kurmuştur. Bu organlar devletler tarafından sunulan raporları değerlendirir ve bunlar üzerine yorumlar getirir.

Devletler, sundukları raporlarda belirli bir anlaşmayla ilgili yükümlülüklerini yerine getirmek için attıkları adımları bildirirler. İlgili komite, hem devletin sunduğu rapora hem de sivil toplum örgütleri ile diğer denetim organlarından gelen bilgilere dayanarak gözlemlerde bulunur ve sonuçlara varır. Komite bunlara ek olarak belirli sorunlar ya da temalarla ilgili genel tavsiye kararları verebilir. Ancak komite, kendi bulgularını ve tavsiyelerini bir devlete dayatamaz. Bazı sözleşmeler kapsamında, devlete karşı bireysel şikayetler yöneltilmesi de mümkündür. Bu başvuru şekli sayesinde şikayet eden kişi, hem ülkesi içerisinde elde edemediği bir çözüme ulaşılabilir hem de gelecekte benzer ihlallerin gerçekleşmesini önlemeye katkıda bulunabilir.

Bir sözleşmenin onaylanması, bir devletin, komite tarafından düzenli olarak denetlenmeyi kabul ettiği anlamına gelir. Çoğu sözleşmeyle ilgili olarak bu denetim, onaylama işleminden yaklaşık bir yıl sonra gerçekleşir ve bunun ardından her 4 ila 5 yılda bir tekrarlanır.

Komiteler ve Sözleşmeleri

- (1) İnsan Hakları Komitesi (CCPR)
- (2) Ekonomik, Sosyal ve Ekonomik Haklar Komitesi (CESCR)
- (3) Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi (CERD)
- (4) Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Komite (CEDAW)
- (5) İşkenceye karşı Komite (CAT)

¹¹ Şu adresten uyarlanmıştır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR). 23 *Frequently Asked Questions about Treaty Body Complaints Procedures*. Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/TB/23FAQ.pdf>

- (6) İşkencenin Önlenmesine Karşın Yan Komite (STP)
- (7) Çocukların Haklarına İlişkin Komite (CRC)
- (8) Göçmen İşçilere İlişkin Komite (CMW)
- (9) Engellilerin Haklarına İlişkin Komite(CRPD)
- (10) Zorla Kayıp Edilmeye Karşı Komite (CED)

(1) İnsan Hakları Komitesi (CCPR)

İnsan Hakları Komitesi, **Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesinin (ICCPR)** imzacı ülkeler tarafından uygulanmasını izleyen bağımsız uzmanlardan oluşan bir organdır. Sözleşmeyi imzalayan bütün ülkeler hakların nasıl uygulandığına dair düzenli raporlarını komiteye sunmakla yükümlüdürler. Devletler Sözleşmeye taraf olduktan bir yıl sonra başlangıç raporunu ve komitenin talep ettiği dönemlerde (genelde her 4 yılda bir) raporlarını sunmak zorundadırlar.

Komite Cenevre ya da New York'ta ve genellikle yılda 3 defa toplanır. Komite, tematik konular üzerine genel yorumlar ya da komitenin çalışma yöntemi olarak da bilinen insan hakları kurallarının yorumlanmasını yayımlar.

(2) Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi (CESCR)

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi **Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesinin** uygulamasını denetlemektedir. Sözleşme 1976'da yürürlük kazanmıştır. Sözleşmede teşviki ve korunması amaçlanan insan hakları şunlardır:

- Adil ve elverişli koşullarda çalışma hakkı
- Sosyal korunma hakkı, uygun hayat standardı ve ulaşılabilir en yüksek fiziksel ve zihinsel iyilik standartları hakkı
- Eğitim ve kültürel özgürlük ve bilimsel gelişmenin nimetlerinden faydalanma hakkı

Sözleşme, taraf devletlerin bireylere işçi hakları, sağlık hakkı, eğitim hakkı ve yeterli bir yaşam standardı hakkı dahil olmak üzere çeşitli ekonomik, sosyal ve kültürel haklar verilmesine yönelik çalışmalarını taahhüt eder.

(3) Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi (CERD)

CERD Komitesi **Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmesini (ICERD)** denetlemektedir. Bu sözleşme insan hakları bağlamında önemli bir sözleşmedir. ICERD tarafından tanımlandığı şekliyle, „ırk“ ayrımcılığı “siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ya da toplumsal yaşamın herhangi bir alanında, insan hakları ve temel özgürlüklerin tanınmasını, uygulanmasını, bu hak ve özgürlüklerden yararlanılmasını ortadan kaldırmak ya da zayıflatmak amacına ya da etkisine yönelik, “ırk”, renk, soy ya da ulusal ya da etnik kökene dayalı

her türlü ayırım, dışlama, kısıtlama ya da tercih anlamındadır". Bu sözleşme, hukuk önünde eşitlik hakkı ile medeni ve siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan eşit bir şekilde faydalanılmasını güvence altına alır. Bu sözleşme hem yurttaşları hem de yurttaş olmayanları kapsar. Bu sözleşmeye göre devletler, "ırk" üstünlüğü ya da ırkçı nefrete dayalı fikirlerin yayılmasını önlemek, değişik "ırklara" karşı önyargılı yaklaşımlarla mücadele etmek ve hoşgörüyü geliştirmek için çaba göstermek durumundadır.

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin denetim organı olan **Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi (CERD - Committee on the Elimination on Racial Discrimination)**, ülkelerin düzenli olarak sundukları raporları değerlendirmeye ek olarak, bireysel şikayetleri de ele alabilir. Bu komite 18 uzmandan oluşur ve her 4 yılda bir sözleşmeye taraf devletleri değerlendirir.

(4) Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Komite (CEDAW)

CEDAW Komitesi **Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesini** denetlemektedir. "Kadın Hakları Sözleşmesi", cinsiyete dayalı ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla başvurulacak yöntemleri ve devletlerin bu konudaki yükümlülüklerini tanımlar. Bu belgede belirtilen haklar arasında hukuken eşit muamele görme hakkı; eğitimde, siyasi katılımı, istihdamda, sağlık ve ekonomi alanlarında eşitlik; cinsel sömürüye maruz kalmama hakkı ve eşitsizliğin üstesinden gelmeye yönelik geçici özel önlemler alınması imkanı bulunmaktadır. Bu belgedeki maddelerin çoğu, azınlıklara mensup kadınlar açısından özellikle önemlidir. Bunlara erkek ile kadının toplumsal cinsiyet rolleri hakkındaki basmakalıp kavramların ortadan kaldırılmasına yönelik önlemler de dahildir. 23 uzmandan oluşan ve her 4 yılda bir devletleri değerlendiren Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW), sözleşmenin uygulanmasını denetlemektedir.

(5) İşkenceye karşı Komite (CAT)

134 devletin taraf olduğu **İşkence ve Diğer İnsanlık Dışı ya da Aşağılayıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşme** (1984) işkenceyi uluslararası bir suç olarak tanımlayarak taraf devletleri bu suçu önlemekle ve faillerini cezalandırmakla sorumlu tutmaktadır. Sözleşmeye göre, işkenceyi haklı göstermek için ne istisnai koşullara başvurulabilir ne de bir işkencecinin suçu emir altında işlemiş olduğuna dair savunması haklı bulunabilir. Sözleşmece oluşturulmuş olan denetleme kurumu, **İşkenceye Karşı Komite**, taraf devletlerin raporlarını inceler; bu prosedüre işkenceyi haklı gösteremez onay vermiş olan devletlerin vatandaşlarının bireysel şikayetlerini kabul eder ve değerlendirir; ayrıca işkence uygulamasının ciddi seviyede ve sistematik olduğunu düşündüğü ülkeler hakkında soruşturma başlatabilir.

(6) İşkencenin Önlenmesine Karşın Yan Komite (STP)

İşkenceye karşı yan komite Birleşmiş Milletler insan hakları sisteminde yeni türde bir sözleşme yapısıdır. Komite görevine 2007 senesinde başlamıştır. **İşkencenin Önlenmesine İlişkin Seçmeli Protokolü** yayımlamıştır. Komite bu protokolün uygulanmasından sorumludur. Komite sözleşmeyi imzalamış devletlere düzenli ziyaretlerde bulunup sözleşmenin gereklerini yerine getirip getirmediklerini inceler.

(7) Çocuk Hakları Komitesi (CRC)

Komite 18 bağımsız uzmandan meydana gelip **Çocuk Hakları Sözleşmesinin** (1989) uygulamalarını denetlemektedir. Çocukların özel hassasiyetini tanıyarak kapsamlı bir yasada çocuklar için insan haklarına dair her kategoride koruma sağlamaktadır. Sözleşme çocuklara karşı ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını sağlamakta ve çocukların üstün çıkarlarının tüm eylemlere rehberlik etmesi gerektiğini belirtmektedir. Mülteci, engelli ya da azınlık mensubu olan çocuklara özel bir önem verilmektedir. Sözleşmeye taraf devletler çocukların hayatta kalması, gelişimi, korunması ve katılımı için teminatlar sağlama yükümlülüğü altındadır. 192 devletin taraf olduğu bu sözleşme en geniş ölçüde onaylanmış sözleşmedir. Sözleşmece kurulan **Çocuk Hakları Komitesi**, sözleşmenin uygulanışını denetleyerek taraf devletlerce sunulan raporları değerlendirir.

(8) Göçmen İşçilere İlişkin Komite (CMW)

Komite, **Göçmen İşçilerin ve Ailelerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmeden** (1990) sorumludur. Yasal ya da yasadışı, tüm göçmen işçilerin göçmenlik süreçleri boyunca tabi olacakları temel haklar ve ilkeleri ve onları korumak için alınması gereken tedbirleri tanımlamaktadır. 1 Temmuz 2003'te yürürlüğe giren sözleşmeye 24 devlet taraftır. Sözleşmenin denetleyici kurumunun, Göçmen İşçiler Komitesi, ilk defa Mart 2004'te toplanmıştır.

(9) Engellilerin Haklarına İlişkin Komite (CRPD)

Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmenin (2006) uygulamalarından sorumlu komitedir. 2008 yılında Birleşmiş Milletler 13. Genel Kurulunda kabul edilmiş ve 2007 yılında imzaya açılmıştır. 98 devlet tarafından imzalanmıştır ve bu sözleşme Avrupa Birliğinin ratifiye ettiği ilk BM sözleşmesi olmuştur.

Bu sözleşmenin amacı, engellilerin tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını teşvik ve temin etmek ve insanlık onurlarına saygıyı güçlendirmektir. Engelli kavramı diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri içermektedir.

Engellerin Haklarına İlişkin Komite ise 18 bağımsız uzmandan oluşur ve sözleşmenin uygulamalarını denetlerler. Sözleşmeye taraf devletler komiteye düzenli olarak rapor göndermekle yükümlüdürler. Sözleşmeyi ratifiye ettikten 2 yıl içinde ve sonrasında ise her 4 yılda bir taraf devletler komiteye rapor sunmakla yükümlüdürler.

(10) Zorla Kayıp Edilmeye Karşı Komite (CED)

Komite, **Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmesinden Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmesinin** (2006) uygulamalarından sorumludur. Sözleşmeye taraf olan devletler, komiteye sözleşmenin esaslarına yerine getirdiklerine dair neler yaptıklarını göstermek için her 4 yılda bir rapor sunmakla yükümlüdürler.¹²

V. İnsan Hakları Nasıl Korunmaktadır?

Bölgesel Avrupa Mekanizmaları

Birleşmiş Milletler'e ek olarak insan hakları alanında çalışan başka hükümetlerarası örgütler de mevcuttur. Avrupa ölçeğinde faaliyet gösteren bir dizi bağımsız bölgesel örgüt bulunmaktadır. Bu yapılar uluslararası insan hakları standartları doğrultusunda faaliyet yürütürler. Bu örgütler bazı durumlarda bu standartları ilerletmişler ve sadece ileri düzeyde ilkeler geliştirmekle kalmayıp, aynı zamanda bu ilkelerin uygulanmasını sağlamak için yaratıcı mekanizmalar oluşturmuşlardır.

Avrupa'daki insan hakları kurumlarının belirledikleri ilkeler genellikle diğer bölgesel kurumlar tarafından, hatta bazı durumlarda Birleşmiş Milletler tarafından bile benimsenmiştir. Devletler bu bölgesel örgütlerin üyeleridir. Bu örgütlere üye olmak, insan hakları standartlarına uymayı gerektirdiğinden; aktivistler, bir ülke topraklarında meydana gelen insan hakları ihlallerine dikkat çekmek için ek bir olanağa kavuşmuş olmaktadır.

Avrupa'daki başlıca hükümetlerarası örgütler şunlardır:

- 1) Avrupa Konseyi (AK) - Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi**
- 2) Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)**
- 3) Avrupa Birliği (Adalet Divanı)**

¹² Şu kaynaktan uyarlanmıştır: Avrupa Roman Hakları Merkezi. *Haklarınızı Bilmek ve Onlar İçin Mücadele Etmek*. Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.errc.org/cms/upload/media/02/03/m00000203.pdf>

Bu örgütlerin her birinin kendine özgü görev tanımları ve çalışma alanları vardır. Ancak bunların hepsi, Avrupa içerisinde insan hakları alanını biçimlendirmekte bazı roller üstlenmektedir. Birleşmiş Milletler örneğinde olduğu gibi, bu örgütler tarafından geliştirilen ve üye ülkelerin uymakla yükümlü olduğu belirli sözleşmeler ve anlaşmalar mevcuttur.

1) Avrupa Konseyi (AK)

Merkezi Strasbourg'da (Fransa) bulunan Avrupa Konseyi'ne 47 devlet üyedir. Türkiye'nin ilk üyelerinden biri olduğu (9 Ağustos 1949) Avrupa Konseyi, insan hakları alanında en önemli Avrupa sözleşmesi olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin uygulanmasını denetleyen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesini de bünyesinde barındırır.

Avrupa Konseyi'nin temel amaçları

- İnsan haklarını, çoğulcu demokrasiyi ve hukukun üstünlüğünü korumak farkındalığı arttırmak ve Avrupa kültürel kimliğini ve eşitliliğini geliştirmek
- Avrupa toplumunun karşı karşıya kaldığı meydan okumalara ortak zümler bulmak: azınlıklara karşı ayrımcılık, yabancı düşmanlığı, tahammülsüzlük, bioetik ve klonlama, terörizm, insan kaçakçılığı, örgütlü suç ve yolsuzluk, siber suçlar ve çocuklara karşı şiddet
- Siyasi, hukuki ve anayasal reformları uygulayarak Avrupa'da demokratik istikrarı sağlamak.

Bu amaçları gerçekleştirmek için Avrupa Konseyi şu kurumlara sahiptir:

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi: Yargı alanı içindeki herkesin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesiyle korunmasını teminat altına alan yargı organı

Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu: Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu, Avrupa Konseyi'ne üye bütün ülkelerde ırkçılık, ayrımcılık, Yahudi düşmanlığı ve hoşgörüsüzlükle mücadele etmeye öncülük etmekte ve bunlara karşı yasal ve siyasi korumayı güçlendirmek için çalışmaktadır. Komisyon mevcut ulusal ve uluslararası önlemlerin etkinliğini değerlendirmekte ve bunların güçlendirilmesi için öneriler sunmaktadır.

Komisyon 1993 yılında kurulmuş ve 1995 yılında komisyonun yapısı güçlendirilmiştir. Komisyon genellikle **ECRI** kısaltmasıyla anılmaktadır.

Komisyon bugüne kadar 4 tur halinde Avrupa Konseyi üye ülkeleri ile ilgili raporlar yayınlamıştır. Ayrıca Komisyon ayrımcılığı engellemek için Hükümetlere yönelik olarak çeşitli alanlarla ilgili uygulamalara dair genel yorumlar yayınlamaktadır.

İnsan Hakları Komiseri: İnsan Hakları Komiseri ofisi 1999'da kurulmuştur. Komiser, üye ülkelerde insan hakları eğitimi ve bilincini artırmakla yükümlüdür. Bunun yanında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Konseyin tavsiyeleri ile Bakanlar Komitesinin kararlarına üye ülkelerin tam ve etkili bir şekilde saygı göstermelerini sağlamakla da yükümlüdür. Komiserin yasal bir yaptırım gücü bulunmamaktadır. Ancak insan haklarını korumak ve bu alanda ihlalleri engellemek için devletlere enformasyon sağlar ve gerektiğinde tavsiyelerde bulunabilir.

Bakanlar Komitesi: Strazburg'da bulunan, üye devletlerin dışişleri bakanları ya da bunların daimi temsilcilerinden oluşan karar verici organ

Parlamanterler Meclisi (AKPM): üyeleri ulusal meclislerce atanan danışma organı. 318 üyesi ve 318 yedeği vardır.

Yerel ve Bölgesel Yetkililer Kongresi: yerel ve bölgesel yetkilileri temsil eden danışma organı

USTK: Avrupa Konseyi, katılımcı statüsü tanınan 400'den fazla uluslararası sivil toplum kuruluşu (USTK) ile diyalog halindedir

Genel Sekreter: AKPM tarafından 5 yıllık bir süre için örgütün başı olarak seçilir, konseyin çalışma programı ve bütçesinin stratejik planlaması ve yöneliminden ve örgütün günlük işlerinin düzgün yürütmesinden sorumludur.

Sekreteryaya: 47 üye devlete mensup 2.000'den fazla personel Konseyin merkezi olan Strazburg'da ve Avrupa'daki diğer ofislerde çalışmaktadır.

a) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 1950 yılında kabul edilerek 1953 yılında yürürlüğe giren bir uluslararası antlaşmadır. İnsan Hakları konulu ilk Avrupa Konseyi sözleşmesidir. Örgüte katılabilmek için devletler Sözleşmeyi onaylamak zorundadır.

AİHS, Avrupa Konseyi'ne üye devletlerin, yalnızca kendi vatandaşlarının değil, aynı zamanda yargılama yetkisindeki herkesin temel medeni ve siyasal haklarını korumayı taahhüt ettiği uluslararası bir antlaşmadır. 4 Kasım 1950 yılında imzalanan sözleşme, 1953 yılında yürürlüğe girmiştir.

Sözleşme şu hakları korur:

- Yaşama, özgürlük ve korunma
- Özel ve aile yaşamına saygı
- İfade özgürlüğü
- Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü
- Seçme ve seçilme özgürlüğü
- Medeni ve cezai hususlarda adaletli yargılanma
- Mal edinme ve sahibi olduklarını huzur içinde kullanma

Bunlarla sınırlı kalmamakla beraber şunları yasaklar:

- İşkence ya da insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezalandırma
- Kölelik ve zorla çalıştırma
- Keyfi ve kanunsuz alıkoyma
- Sözleşmeyle teminat altına alınan hak ve özgürlüklerin kullanılmasında ayrımcılık
- Devletin kendi vatandaşlarının ülkeden kovulması ya da girişlerine izin verilmemesi
- Ölüm cezası
- Yabancıların toplu halde sınır dışı edilmesi

b) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 1959 yılında kurulan uluslararası bir mahkemedir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde düzenlenen medeni ve siyasal hakların ihlal edildiğini iddia eden bireysel ya da devlet başvuruları hakkında hüküm verir.

1998 yılından bu yana tam zamanlı mahkeme olarak çalışmaktadır ve bireyler doğrudan başvurabilirler.

Yaklaşık elli yıl içerisinde mahkeme 10.000'den fazla karar vermiştir. Bunlar ilgili ülkeler açısından bağlayıcıdır ve hükümetleri mevzuatlarını ve idari uygulamalarını pek çok alanda değiştirmelerine neden olmuştur. Mahkemenin içtihadı, sözleşmeyi, yeni sorunları karşılamak ve Avrupa'da hukukun üstünlüğü ve demokrasiyi güçlendirmek için yaşayan güçlü bir araç yapmaktadır. ¹³

¹³ Şu kaynaktan uyarlanmıştır: Avrupa Konseyi. *Pratikte Haklar ve Özgürlükler*. Şu adresten ulaşılabilir : <https://edoc.coe.int/en/11-18-years/5447-pratikte-haklar-ve-zgrlkler.html.s.1-2>

c) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Başvuru Yolları

Soru ve Cevaplar

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Yetki ve Görev Alanları Nelerdir?

Mahkeme, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini uygular. İşlevi sözleşmede öngörülen hak ve garantilere devletlerin saygı gösterip göstermediğini denetlemektir. Bu işlevi gerçekleştirebilmesi için, bireyler ya da bazen devletler tarafından yapılan somut bir şikayetle (“başvuru” adı verilir) mahkemeye başvurulmuş olması gerekir. Mahkeme, söz konusu hak ya da garantilerden biri ya da birkaçının bir devlet tarafından ihlal edildiğini tespit ederse, bir “karar” verir ve bu karar bağlayıcıdır. İlgili devlet söz konusu kararı uygulamak zorundadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Ne Zaman Başvurabilirim?

Sözleşme ya da ek Protokollerde güvence altına alınan hak ve garantilerden herhangi birinin ihlalinin doğrudan ve kişisel olarak mağduru olduğunuzu düşünüyorsanız, mahkemeye başvuruda bulunabilirsiniz. Ancak, söz konusu ihlal sözleşme ile bağlı devletlerden biri tarafından gerçekleştirilmiş olmalıdır.

Sözleşme ya da Ek Protokollerde Öngörülen Haklar Nelerdir?

- Yaşama hakkı
- Özel hukuk ve ceza hukuku alanlarında adil yargılanma hakkı
- Özel hayatın ve aile hayatının korunması hakkı
- İfade Özgürlüğü
- Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü
- Etkili başvuru hakkı
- Mal varlığına saygı hakkı
- Oy verme ve seçimlere katılma hakkı

Sözleşme ve Ek Protokollerde Öngörülen Yasaklar Nelerdir?

Bu yasaklar özellikle:

- İşkence ile insanlık dışı ve aşağılayıcı ceza ve muamelelerde bulunma yasağı
- Yasadışı ve keyfi tutma yasağı
- Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanmada ayrımcılık yasağı
- Bireylerin uyruğu bulunduğu devletin ülkesine girmesinin engellenememesi ve devletin kendi vatandaşlarını sınır dışı etme yasağı
- İdam cezasının yasaklanması
- Yabancıların toplu halde sınır dışı edilme yasağıdır

Başvuru Koşulları Nelerdir?

Beni İlgilendiren Koşullar Nelerdir?

- Avrupa Konseyi'ne üye devletlerden herhangi birinin vatandaşı olmak zorunda değilsiniz. Şikayet ettiğiniz ihlalin bu devletlerden birinin yetki alanında gerçekleşmiş olması yeterlidir. Bu yetki alanı, kural olarak ilgili devletin topraklarına denk gelmektedir.
- Gerçek ya da tüzel kişi olabilirsiniz (şirket, dernek, vb.)
- Şikayet ettiğiniz ihlalin kişisel ve doğrudan mağduru olmalısınız. Haksız olduğunu düşündüğünüz bir kanun ya da işlemde dolayı, genel bir şekilde şikayette bulunamazsınız.
- Kendiniz dışındaki kişiler adına da şikayette bulunamazsınız (Ancak, açıkça kimliği belli olan bir kişinin yasal temsilcisi olarak başvuruda bulunabilirsiniz).

Ulusal Yargı Organları Önünde Tamamlanması Gereken Ön Koşullar Var mıdır?

Evet. Şikayet ettiğiniz soruna çözüm oluşturacak nitelikteki tüm başvuru yollarını, söz konusu devlette tüketmiş olmanız gerekmektedir (bu durum, çoğunlukla yetkili mahkeme önünde dava açmak, gerektiğinde ilk derece mahkemesi kararını temyiz etmek ve hatta eğer varsa Yüksek Mahkeme ya da Anayasa Mahkemesi gibi yüksek yargı organlarına başvuruda bulunmak şeklinde ortaya çıkmaktadır).

Bu başvuru yollarını tüketmiş olmanız yeterli değildir; ayrıca, şikayetlerinizi (şikayet ettiğiniz sözleşmeye aykırılıklar ya da Sözleşme ihlallerini) bu ulusal başvuru yolları çerçevesinde, somut bir şekilde ileri sürmüş olmanız da gerekmektedir.

Başvurunuzu yapabilmemiz için, ulusal yargı organlarının vermiş olduğu kesin hükümden (genellikle, en üst yargı organı kararı) itibaren sadece 6 aylık bir süreniz bulunmaktadır. Bu sürenin dolmasından sonra yapacağınız başvuruyu Mahkeme kabul edemez.

Kime Karşı Başvuruda Bulunabilirim?

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni ihlal ettiğini düşündüğünüz ve Sözleşme ile bağlı olan (sizi doğrudan etkileyen bir eylem ya da ihmalden sorumlu olan) bir ya da birden çok devlet aleyhine başvuruda bulunabilirsiniz.

Şikayet edilen işlem ya da eylemler, bu devlet ya da devletlerin kamu otoritelerince gerçekleştirilmiş olmalıdır (örneğin, bir mahkeme ya da bir kamu kurumu).

Mahkeme, gerçek kişilere ya da ticari şirketler gibi özel kuruluşlara karşı yapılan şikayetlere bakmamaktadır.

Başvurum Hangi Konularla İlgili Olabilir?

Başvurunuz, mutlaka Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde belirtilen haklardan biriyle ilgili olmalıdır. Bu durum, çok çeşitli ihlal iddialarını kapsayabilmektedir. İşte birkaç örnek: tutuklu kişilere karşı yapılan işkence ve kötü muameleler, tutuklamanın kurallara uygunluğu, bir özel hukuk ya da ceza yargılamasının yürütülmesindeki aksaklıklar, sözleşmede öngörülen haklardan yararlanmada ayrımcılık yapılması, anne ve babanın hakları, özel hayat, aile hayatı ve haberleşme özgürlüğüne saygı, konut dokunulmazlığı, bir fikrin açıklanmasına ya da bir haberin iletilmesi ya da elde edilmesine getirilen kısıtlamalar, toplantı ve gösteri yapma özgürlüğü, sınır dışı edilme ve suçluların iadesi, mallara el konulması ve kamulaştırma.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi dışındaki bir başka hukuksal metnin (örneğin, BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ya da AB Temel Haklar Şartı) ihlal edildiği iddiasıyla mahkeme önünde şikayette bulunamazsınız.

Eğer Kendimi Sözleşmenin İhlali Nedeniyle Mağdur Hissediyorsam, Mahkemeye Nasıl Başvuruda Bulunmalıyım?

Mahkemeye göndereceğiniz ve şikayetinizin konusunu açıkça belirten bir mektup ile başvurabileceğiniz gibi (bu durumda, doldurup mahkemeye ulaştırmanız için size bir başvuru formu gönderilecektir), doldurulmuş bir başvuru formu göndererek de başvurunuzu yapabilirsiniz. Mektup ve / veya başvuru formu şu adrese gönderilmelidir:

The Registrar, European Court of Justice, F-67075 Strasbourg cedex

Mahkemenin resmi dillerinden (İngilizce ve Fransızca) birini kullanabileceğiniz gibi, sözleşmeyi onaylamış olan devletlerden birinin resmi dilinde de yazabilirsiniz.

Eğer şikayetlerinizi mahkemeye faks ile sunacak olursanız, aslını da posta ile göndermeniz gerekmektedir. Durumunuzu sözlü olarak ifade etmek için şahsen Strazburg'a gitmenize gerek yoktur. Böyle bir durumda, başvurunuz daha hızlı bir şekilde incelenmeyecek ve size hukuksal bir danışmanlık sunulmayacaktır. Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğü, sizden şikayet(ler)inize ilişkin ek bilgi, belge ya da açıklama isteyebilir.

Başvuru formu elinize ulaştığı andan itibaren, onu dikkatlice ve okunaklı bir şekilde doldurup, en kısa sürede mahkemeye göndermeniz gerekmektedir.

Başvuru formu ya da başvurunuz şunları içermelidir:

- Olayların ve şikayet(ler)inizin kısa özeti
- İhlal edildiğini düşündüğünüz ve sözleşmede güvence altına alınan hakların belirtilmesi
- Daha önce başvurduğunuz hukuki yollar
- Başvurunuzla ilgisi bulunan ve ilgili bütün kamu kurumları tarafından verilmiş olan kararların birer örneği (bu belgeler size geri verilmeyecektir, dolayısıyla, belgelerin sadece birer fotokopisini gönderiniz) ve
- Başvurucu olarak sizin imzanız ya da temsilcinizin imzası.

Eğer kimliğinizin gizli kalmasını istiyorsanız, bu talebinizi gerekçelendirerek, mahkemeye derhal bildirmelisiniz. Mahkeme başkanı, talebinizin yerinde olup olmadığını inceledikten sonra, bu konuda bir karar verecektir.

Mahkeme Önündeki Yargılamanın Usule İlişkin Temel Özellikleri Nelerdir?

Yargılama usulü ilke olarak yazılıdır. Mahkemenin başvurunuzla ilgili aldığı bütün kararlardan yazılı olarak haberdar edileceksiniz. Duruşma yapılması istisnaidir.

Dosyanızın incelenmesi harçtan muaftır, dolayısıyla ücretsizdir.

Her ne kadar başvurunuzun ilk aşamasında bir avukat tarafından temsil edilmek zorunda olmasanız da, başvurunuzun ilgili hükümete bildirilmesinden sonra bir avukata ihtiyaç duyacaksınız. Ancak, büyük çoğunlukla başvurular hükümete bildirilmeden önce kabul edilemez bulunmakta ve reddedilmektedir.

Siz sadece kendi masraflarınızı (avukatlık ücreti, araştırma ve yazışma giderleri gibi) yüklenmek zorunda kalacaksınız. Başvurunuzu yaptıktan sonra adli yardım talebinde bulunabilirsiniz. Bu yardımın verilmesi otomatik olmayıp, hemen verilmemekte, fakat yargılamanın ileriki bir aşamasında tahsis edilebilmektedir.

Mahkeme Önünde Süreç Nasıl İşlemektedir?

Mahkeme, öncelikle başvurunuzun kabul edilir olup olmadığını incelemektedir. Bu şu anlama gelmektedir: başvurunuzun sözleşmede öngörülen bazı koşulları karşılaması gerekmektedir. Eğer bu koşullar yerine getirilmemişse başvurunuz reddedilecektir. Eğer birden çok şikayet ileri sürmüş iseniz, mahkeme bunlardan bir ya da birkaçını kabul edip, diğerlerini reddedebilir.

Eğer başvurunuz ya da şikayetlerinizden biri mahkemece kabul edilemez bulunmuşsa, bu konudaki karar kesin olup, söz konusu karara karşı itiraz edilemez.

Eğer başvurunuz ya da şikayetlerinizden biri kabul edilir bulunmuşsa, mahkeme, tarafları (siz ve ilgili devlet) dostane çözüme varmaları konusunda teşvik etmektedir. Eğer dostane çözüme ulaşılamamışsa, mahkeme başvuruyu esastan incelemeye başlayarak, sözleşmenin ihlal edilip edilmediğine karar vermektedir.

Ne Kadar Zaman Beklemem Gerekir?

Mahkemenin hali hazırdaki iş yükü dikkate alındığında, başvurunuzun mahkeme tarafından ilk incelenmesinden önce bir yıllık bir süre geçmektedir. Bazı başvurular “acil” başvuru olarak değerlendirilip, öncelikli bir şekilde incelenebilir. Öncelikli inceleme, özellikle başvuru sahibinin vücut bütünlüğünü tehdit eden yakın bir tehlikenin varlığı durumunda mümkün olabilmektedir.

Ne Elde Etmeyi Beklemeliyim?

Mahkeme, eğer bir ihlal tespit ederse, size, bazı zararlarınızın telafisi amacıyla parasal bir karşılıktan ibaret olan “hakkaniyete uygun bir tatmine” karar verebilir. Ayrıca, haklarınızı aramak için yapmış olduğunuz masrafların ödemesini de ilgili devletten isteyebilir. Eğer ihlal bulunmadığına karar verilirse, sizden hiçbir ek masraf (özellikle savunan taraf olan devletin yapmış olduğu masraflar olmak üzere) talep edilmemektedir.

Not Edilmeli ki:

Mahkeme, ulusal kararları ya da yasaları iptal etme yetkisine sahip değildir. Kendi verdiği kararların uygulanması da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yetkisindedir. Bu kararların uygulanmasının sorumluluğu Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesine aittir. Bakanlar Komitesi kararların uygulanmasını denetleme ve muhtemel tazminatın başvuru sahibine ödenmesini gözetleme yükümlülüğü altındadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Benim İçin Neleri Yapamaz?

Mahkeme, ulusal mahkemeler karşısında bir temyiz mercii gibi hareket etmemektedir. Ulusal mahkemeler önünde açtığınız davalarla ilgili yeniden bir yargılama da yapmamaktadır. Ulusal mahkeme kararlarını iptal etme, değiştirme ya da düzelterek onama konusunda mahkemenin herhangi bir yetkisi yoktur.

Mahkeme, şikayet ettiğiniz makamlar önünde sizin lehinize doğrudan bir müdahalede bulunmaz. Ancak, istisnai durumlarda geçici tedbirler alabilir. Mahkeme uygulamalarına göre, geçici bir tedbirin kararlaştırılması, sadece başvuru sahibinin fiziki zarara yol açar nitelikte ciddi bir riskle karşı karşıya bulunduğu durumlarda mümkündür.

Mahkeme, size başvurunuzu kaleme almanız için avukat bulmanız ve / veya ücretini ödemeniz konusunda yardım edemez. Mahkeme, şikayet ettiğiniz devlette yürürlükte olan yasal düzenlemeler konusunda da size bilgi veremez.

Üye Ülkelerin, AİHM Kararlarıyla İlgili Yükümlülükleri Şöyledir:

Tazminata hükmedilmişse, karar tarihinden itibaren 3 ay içerisinde başvurucuya ödenmesi gerekiyor. Kararların uygulanmaması halinde uygulanabilecek en uç yaptırım, ilgili devletin Avrupa Konseyi üyeliğinin askıya alınmasına kadar gidebiliyor.¹⁴

Dostane Çözüm Nedir?

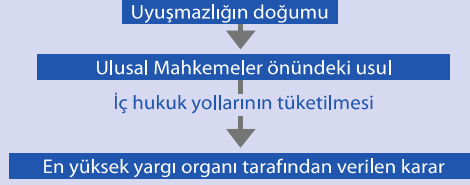
Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yaptığınız başvurunun esası hakkında karar verilmeden önce, başvurucu ve sözleşmecı devlet arasında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi aracılığıyla gizlice yürütölen, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin amacına uygun olan ve mahkemenin kabölüne bağılı olan anlaşma yoludur. Taraflar arasında dostane çözüme varılırsa mahkeme, olaylarla ve varılan çözümlle sınırlı kısa bir açıklamayı içeren kararını vererek başvuruyu kayıttan düşürür. Yani böyle bir dava açılmamış sayılır. Bu durum, özellikle devletlerin haksız olduklarının açıkça anlaşıldığı durumlarda davalı devletlerin tercih ettiğı bir yoldur. Çünkü dostane çözümlde başvuru kayıttan düşeceğı için, ilgili devletin insan hakları sicili bozulmamış olur.¹⁵

¹⁴ Şu kaynaktan uyarlanmıştır :Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi: *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Sorular ve Cevaplar*. Şu adresten ulaşılabilir: http://www.echr.coe.int/Documents/Questions_Answers_ENG.pdf.s.3-9

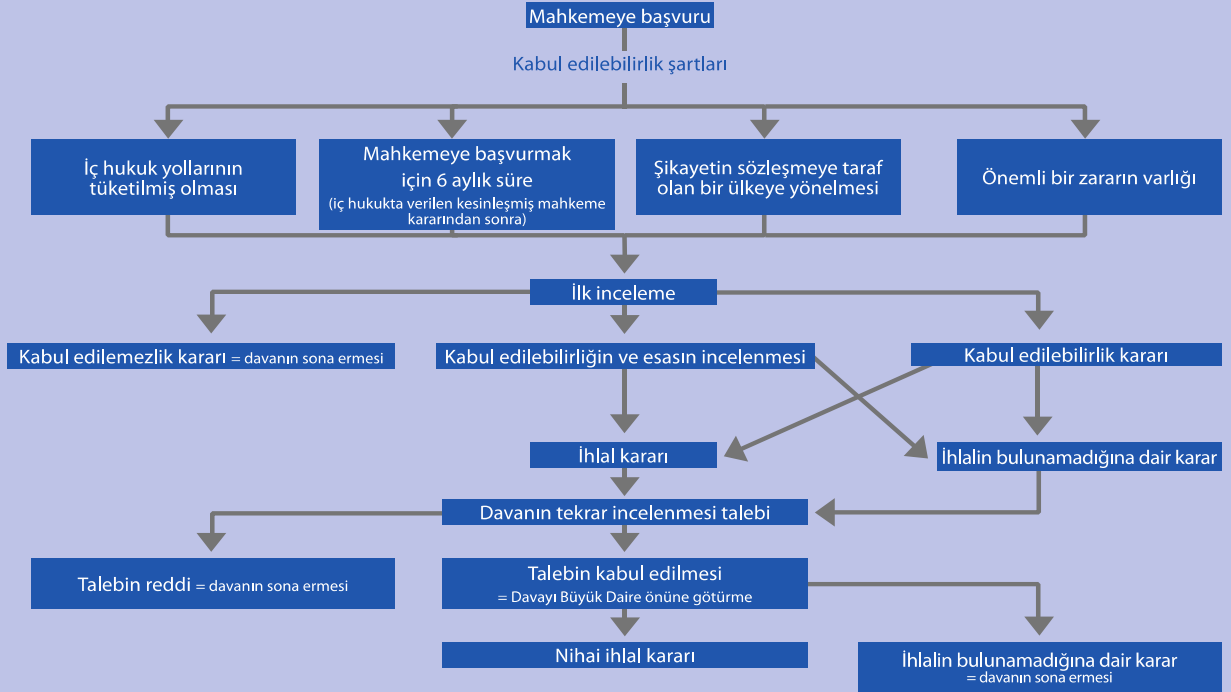
¹⁵ Şu kaynaktan uyarlanmıştır: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne Başvuru Rehberi. *Dostane Çözüm*. Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.aihmbasvuru.com/78-basliklar/80-aihm-dostane-cozum.html>

Bir başvurunun yol haritası

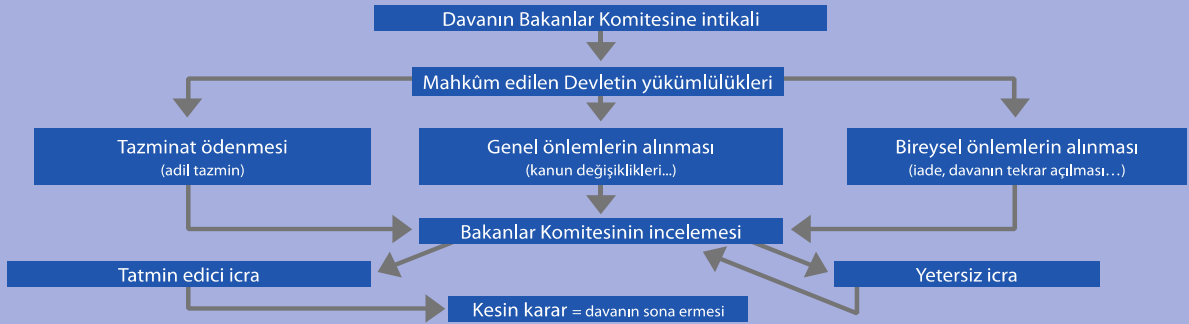
İç hukuktaki usul

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önündeki usul

Kararların icrası

2) Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (Organization for Security and Co-operation in Europe / Organisation für Sicherheit und Zusammenarbeit in Europa)

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Soğuk Savaş döneminin siyasi koşullarında ortaya çıkan ve Avrupa'daki gerilimi azaltmayı amaçlayan bir örgüttü. Bu örgütün üyeleri arasında Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Rusya ve Avrupa ülkeleri bulunmaktadır. Örgüte toplam 55 ülke üyedir. AGİT ilk olarak, ortak güvenlik meselelerini görüşmek, gerilimleri azaltmak ve insan haklarını geliştirmek amacını taşıyan bir şemsiye örgüt olarak kurulmuştu. AGİT, soğuk savaşın bitmesinden bu yana giderek artan bir şekilde, çatışmaları önlemeye, Avrupa kıtasında yaşanan krizler ve kriz sonrası durumlarla ilgili meseleleri ele almaya ve genel olarak bölgesel güvenlik ve istikrarı geliştirmeye odaklanmıştır. İnsan hakları hala AGİT'in yürüttüğü çalışmaların önemli bir odak noktası durumundadır. Ancak AGİT yetkilileri genellikle, AGİT'in esas olarak hukuki değil de diplomatik alanda güçlü olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum AGİT'i, yukarıda sözü edilen kurumlardan bir ölçüde ayırmaktadır. AGİT içerisinde insan haklarıyla ilgili meseleler, AGİT'in görev kapsamında yer alan "İnsani Boyut" temelinde değerlendirilmektedir. AGİT içerisindeki başlıca organlar arasında AGİT Daimi Konseyi, AGİT Bakanlar Konseyi ve Sekreteryası bulunmaktadır. AGİT Daimi Konseyi, üye ülkelerin daimi temsilcilerinden oluşmaktadır. ve örgütün başlıca siyasi danışma ve karar alma organıdır. AGİT Bakanlar Konseyi, 55 üye ülkenin Dışişleri Bakanlarından oluşur; bu organ, örgütün faaliyetlerini gözden geçirir ve kılavuzluk görevini yürütür. Sekreteryası, AGİT yapıları ile operasyonlarının yönetiminden sorumludur. Bu yapılara ek olarak AGİT'in, görevlerini yerine getirmek için kullandığı başka pek çok araç mevcuttur.

AGİT her sene "İnsani Boyut" toplantıları düzenler ve bu toplantılar belirli bölgelerdeki insan hakları konularına odaklanır. Bu toplantılar, sivil toplum örgütlerine, ilişki kurmak ve ilgilendikleri konulara dikkat çekmek açısından iyi fırsatlar sunar. Sivil toplum örgütleri bu toplantılarda herkese seslerini duyurma imkanının yanısıra, insan hakları alanında güç birliği oluşturma ve tartışmaları zenginleştirme amacıyla stratejik ek etkinlikler düzenleme olanağına sahiptir. AGİT ayrıca düzenli olarak, acil konular hakkında toplantılar düzenler. Duyuruları AGİT internet sitesinde yapılan bu toplantılar, insan hakları savunucularına üzerinde çalıştıkları konulara dair ilgili hükümetlere baskı yapmak için önemli zeminler sunar.

a) Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu (ODIHR - Office for Democratic Institutions and Human Rights)

Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Bürosu (ODIHR), bölgesel güvenliğin "İnsani Boyutu" ile ilgilenen AGİT'in ana organıdır. ODIHR, insan haklarının korunması alanında bir dizi işlev üstlenmiştir. Bunların bazıları, seçimlerin gözlenmesi, sivil toplum kurumlarının oluşturulması ve güçlendirilmesi, yasal reformlar yoluyla hukukun üstünlüğünün desteklenmesi, hukuk alanında çalışanların eğitimi ve hukuk eğitiminin profesyonelleştirilmesi, bütün AGİT faaliyetlerinde cinsiyet eşitliğinin sağlanması, insan haklarının izlenmesi ve insan hakları alanında ciddi krizlerin yaşanması durumunda erken uyarıda bulunulması olarak sayılabilir. ODIHR aynı zamanda, insani boyut faaliyetlerinde AGİT saha misyonlarına destek verir.

Polonya'nın Varşova kentinde bulunan ODIHR, 1990 Paris zirvesinde Serbest Seçimler Ofisi olarak kurulmuş ve 1991'de faaliyete başlamıştır.

İnsan hakları ve demokratikleşmeyi de kapsayacak şekilde görev alanının genişlemesi nedeniyle, bir yıl sonra ofisin ismi değiştirilmiştir. Bugün 120'den fazla çalışanı bulunmaktadır.

ODIHR Hangi Konularla İlgileniyor?

- İnsan Hakları ve Temel Haklar
- Hoşgörü ve Ayrımcı Gözetmeme
- Demokratikleşme
- Seçimlerin İzlenmesi
- Roma ve Sinti
- Terör ile Mücadele
- Hukukun Üstünlüğü
- Eğitim

ODIHR, teknik yardım projeleri ve insani boyut meseleri hakkında eğitimler aracılığıyla, insan haklarının korunmasını geliştirici rol üstlenmiştir. İnsan hakları konularıyla ilgili araştırmalar yapmakta ve rapor hazırlamaktadır. Katılımcı devletlerin AGİT insani boyut taahhütlerini yerine getirip getirmediğini gözden geçirmek üzere, her yıl birkaç toplantı düzenlenmektedir.¹⁶

¹⁶ Şu kaynaktan uyarlanmıştır: Şu kaynaktan uyarlanmıştır: Roma İnsan Hakları Merkezi. *Haklarınızı Bilmek ve Onlar için Mücadele Etmek*, 2006, s.83-84.

3) Avrupa Birliği (European Union / Europaische Union)

Avrupa Birliği (AB), belirli ekonomik ve siyasi standartlara uymayı taahhüt etmiş Avrupa ülkelerinden oluşan bir ittifaktır. ye ülkeler ortak çıkarları olan konularda daha ileri bir noktaya varmak üzere egemenliklerinin bir kısmından vazgeemeyi kabul etmiştir. AB, bu süreci “Avrupa Entegrasyonu” olarak adlandırmaktadır. Avrupa Birliği’ne yelik, AB yurttaşlarına belirli haklar tanır; örneğin bir kişi AB yesi ülkeler içerisinde istediği yere seyahat edebilir.

AB, başka alanların yanısıra, şu alanlarda da faaliyetler yürütür:

- Barışın korunması
- Sığınma ve göç politikası
- Sınırları içerisinde iş imkanları yaratma
- evre koruması
- İnsan hakları

AB’nin başlıca kurumları, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Birliği Konseyi ve Avrupa Komisyonudur. Avrupa Parlamentosu, AB’nin demokratik bir şekilde seçilen yasama organıdır; bu meclis bütün ye devletlerin temsilcilerinden oluşur. Daha nce Bakanlar Konseyi olarak bilinen Avrupa Birliği Konseyi, AB’nin ana yasama ve karar verme organıdır. Bu organ, bütün ye devletlerin hükümet temsilcilerinden oluşur. Avrupa Komisyonu, Avrupa yasaları için öneriler hazırlar, AB kararlarının uygulanmasını sağlar ve harcamaları denetler. Bu organ bir başkan ile ye devletler tarafından aday gösterilen ve Parlamento tarafından kabul edilen yetkililerden oluşur.

a) Avrupa Birliği Temel Haklar şartı

Temel Haklar şartı, AB yurttaşları ile oturma hakkına sahip olanlar için, bir dizi medeni, siyasi, ekonomik ve sosyal hak tanımlamaktadır ve 6 bolumden oluşmaktadır.

- Onur
- zgurlukler
- Eşitlik
- Dayanışma
- Yurttaş Hakları
- Adalet

Bu şartın temelinde şunlar vardır:

“[...] ye Devletlerin ortak uluslararası yukumlulukleri ve anayasal gelenekleri, Avrupa Birliği Anlaşması, Topluluk Anlaşmaları, İnsan Hakları ve Temel zgurluklerin Koprunmasına Dair Avrupa Sözleşmesi, Topluluk ve Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen Sosyal şartlar ve Avrupa

Toplulukları Adalet Divanı ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihat hukuku [...]”.(Önsöz) şartın eşitlik üzerine olan 3. bölümde yer alan 2 (1) maddesinde, cinsiyet, „ırk“, ten rengi, etnik ya da sosyal köken, genetik özellikler, dil, din ya da inanç, siyasi ya da herhangi başka bir görüş, bir ulusal azınlığın üyesi olma, mülkiyet, doğum, engellilik, yaş ya da cinsel yönelim gibi gerekçelere dayanan her türlü ayrımcılığın yasaklanması tanımlanmaktadır. Bu bölümde aynı zamanda, kültürel, dinsel ve dilsel çeşitliliğe; erkek ve kadın arasındaki eşitliğe; çocuk haklarına; yaşlıların haklarına ve engelli kişilerin katılımlarına saygı gösterilmesi de öngörülmektedir.

b) Avrupa Birliği ve İnsan Haklarının Korunması

1999 yılında Avrupa Birliğinin temel kuruluş anlaşmasında gerçekleştirilen değişikliklerden bu yana, Avrupa Birliğinin yönetim organları cinsiyete, „ırk“ ya da etnik kökene, din ya da inanca, engelliliğe, yaşa ya da cinsel yönelime dayalı ayrımcılıkla mücadele etmek için gerekli adımları atabilir. Bu da, AB'nin, üye ülkelerde ayrımcılık içeren yasa ve politikalara karşı mücadele vermek için harekete geçebileceği anlamına gelmektedir. Son yıllarda AB, Avrupa Birliğinin hem içinde hem de dışında “ırk” ayrımcılığına karşı mücadele etmek için bir dizi önlem almıştır.

Aktivistler ve sivil toplum örgütleri, AB içerisinde insan hakları savunuculuğu çalışmalarını birkaç değişik koldan yürütebilirler. AB'nin başlıca kurumları, Avrupa (Birliği) Konseyi, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Parlamentosudur. Her 3 kurum da insan hakları savunucularına olanaklar sunmaktadır. Örneğin, eğer devletiniz Avrupa Birliği üyesi ise, Avrupa Parlamentosu ya da Avrupa Parlamentosu üyeleri tarafından yapılan açıklamalar, ülkenizde insan haklarını savunmak amacıyla yürütülen çalışmaların desteklenmesi için kullanılabilir. Avrupa Parlamentosunun bazı üyeleri de, üye ülkelerdeki insan hakları sorunlarını ve AB'nin bu konularda neler yapabileceğini görüşmeye hazırdır. Bu yöntemi kullanmaya karar verenler, kendi ülkelerinde lobi faaliyetleri yaparken kullanacakları yaklaşımı benimsemelidir. Bu durumda hem söz konusu organın resmi ve gayri resmi işleyişi hakkında bilgi edinmelidirler. AB'ye üye olmak isteyen devletler, Avrupa'nın siyasi ve ekonomik birliğine katılmaya hazır olduklarını gösterme amacıyla reformlar gerçekleştirdikleri bu dönemde, insan hakları ihlalleri eleştirilerine karşı özellikle duyarlıdır. Avrupa Birliği'ne katılan devletlerin tümü, üye olmadan önce AB Irk Direktifini iç hukuka aktarmak zorundadır. Bu da, başka şeylerin yanı sıra, ülke yasalarının; faillere yaptırım uygulanmasını ve mağdurların tazmin edilmesini sağlamasını gerektirmektedir. Son olarak, Avrupa Birliği hakkında genellikle, iç yüzü görülemeyen ve anlaşılması zor bir kurum denilse de, aslında pek çok açıdan bunun tersi doğrudur. Çünkü AB, temel belgelerinin çok büyük bir miktarını internet üzerindeki sitesinde yayınlamaktadır.

c) „İrk“ Direktifi

Resmi adı “İrk” ve Etnik Kökene Bakılmaksızın Kişilere Eşit Muamele Edilmesi İlkesinin Uygulamaya Konulması” olarak bilinen belge, AB’nin ırkçılıkla mücadele alanında en güçlü aracıdır. Bu direktif 2000 yılının Haziran ayında kabul edilmiştir. Bu direktif, “üye devletlerde eşit muamele ilkesini geçerli kılmak amacıyla „ırk“ ya da etnik kökene dayalı ayrımcılıkla mücadele için” (Madde 1) asgari gerekliliklere dair çerçeveyi belirler.

Geniş kapsamlı bu belge, AB üyesi ülkelerin; istihdam, eğitim, sağlık hizmetleri, barınma, sosyal koruma, sosyal yardım ile mallara ve hizmetlere erişimi de kapsayan bir dizi alanda „ırk“ ayrımcılığını hukuken yasaklamasını şart koşmaktadır. Bu direktif içerisinde yer alan maddeler, Avrupa Birliği üyesi ülkelerin direktifin içeriğine uyum sağlamak için gerekli yasaları, yönetmelikleri ve idari hükümleri çıkarmalarını gerektirmektedir. Üye ülkelerden, „ırk“ ya da etnik kökene dayalı ayrımcılığa karşı korumaları güçlendirmek için, bu direktifi iç hukukuna ve uygulamalarına doğrudan aktarmaları beklenmektedir. Üye ülkeler aynı zamanda iç hukuklarının, ayrımcılık uygulayanlara yönelik yaptırımları ve mağdurların tazminini öngörmesini sağlamak durumundadır.

İrkçılığa Karşı Avrupa Ağı (ENAR)

İrkçılığa Karşı Avrupa Ağı (ENAR) Avrupa’da ırksal eşitliğin sağlanması için ve Avrupa’da konuyla ilgili sivil toplum kuruluşlarının işbirliğini kolaylaştırıcı rol oynar. ENAR 1998’de kurulmuş ve Avrupa Birliği ülkelerinin „ırksal“ eşitlik konusunda yasal düzenlemeler yapmasını hedeflemiştir.

ENAR’ın hedefleri arasında; tam eşitlik, dayanışma ve tüm Avrupa için refah yer alır. Cinsiyetine, rengine, etnik kimliğine, dinine, yaşına bakmaksızın her kesimden insanın toplumda aktif rol almasını isterler. ENAR Avrupa çapında konuyla ilgili olan STK’ları birleştirir, Avrupa’da ırkçılık ve ayrımcılık vakaları ile ilgili veri toplar, Avrupa Parlamentosuna aktif destek sağlamaktadırlar. Avrupa’daki STK’lar ırkçılık ile mücadelenin bir parçası ve bu konu hakkında diğer STK’lar ile işbirliği içinde olmak istediklerinde ENAR’a üye olabilmektedirler.

d) Avrupa Toplulukları Adalet Divanı (European Court of Justice / Gerichtshof der Europäischen Union)

Avrupa Toplulukları Adalet Divanı (ATAD), AB yasalarının uygulanmasını güvence altına alan organdır. Mahkeme, AB anlaşmalarının ve mevzuatının yorumlanmasıyla ilgili ihtilafları karara bağlar ve içtihatlar yoluyla yurttaşlar için koruma standartları belirler. Bu mahkeme, Avrupa Birliği üyeleri üzerinde yargı yetkisine sahiptir ve Avrupa Topluluğu Hukukundan saptığı tespit edilen ulusal kararları iptal edebilir. Mahkeme, her bir AB üyesi ülkeden gelen birer bağımsız yargıçtan oluşur.¹⁷

¹⁷ Şu kaynaktan uyarlanmıştır: Roma İnsan Hakları Merkezi. *Haklarınızı Bilmek ve Onlar için Mücadele Etmek*, 2006, s.80-83.

VI. Yararlı Linkler

- **Birleşmiş Milletler:** <http://www.un.org/en/>
- **Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR):**
<http://www.ohchr.org/EN/Pages/WelcomePage.aspx>
- **Avrupa Konseyi:** <http://www.european-council.europa.eu/home-page?lang=en>
- **Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı:** <http://www.osce.org>
- **Avrupa Birliği:** http://europa.eu/index_en.htm
- **İrkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI):**
http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/default_en.asp
- **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi:** <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>
- **Avrupa'da İrkçılığa Karşı Ağ (ENAR):** <http://www.enar-eu.org>
- **Federal Hükümetin Ayrımcılıkla Mücadele Ofisi:**
http://www.antidiskriminierungsstelle.de/DE/Home/home_node.html
- **Uluslararası Af Örgütü:** <http://www.amnesty.org>
- **Deutsches Institut für Menschenrechte:** <http://www.institut-fuer-menschenrechte.de/menschenrechtsinstrumente/deutschland.html>

VII. Kaynakça

Arslan Öncü, G. (2011). Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunda Soruşturma Usulü. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni - MHB*, 1(31).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, (2014). *Dava Akış Şeması*. [image] Available at: http://www.echr.coe.int/Documents/Case_Processing_TUR.pdf [14 Aralık 2014].

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Başvuru Rehberi, (2014). *Dostane Çözüm*. [online] Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.aihmbasvuru.com/78-basliklar/80-aihm-dostane-cozum.html> [12 Aralık 2014].

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Sorular ve Cevaplar. (n.d.) 1baskı [ebook] Strazburg. Şu adresten ulaşılabilir: http://www.echr.coe.int/Documents/Questions_Answers_ENG.pdf [10 Aralık 2014].

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi. *Dava Akış Şeması*. [Resim] Şu adresten ulaşılabilir:
http://www.echr.coe.int/Documents/Case_Processing_TUR.pdf [15 Aralık 2014].

Fürstenau, M. (2009). Sinti ve Roman azınlık ayrımcılık kurbanı. *Deutsche Welle*. [online]
Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.dw.de/sinti-ve-roman-azınlık-ayrımcılık-kurbanı/a-4195763> [11 Aralık 2014].

Genel Eşit Muamele Yasası (AGG) Rehberi. (2010). 1.baskı. [ebook] Berlin: Federal Ayrımcılıkla Mücadele Birimi. Şu adresten ulaşılabilir:
http://www.antidiskriminierungsstelle.de/SharedDocs/Downloads/DE/publikationen/Wegweiser/agg_wegweiser_tuerkisch.html?nn=4192310 [11 Aralık 2014].

Haklarınızı Bilmek ve Onlar için Mücadele Etmek. (2006). 1.baskı [ebook] Budapeşte: Avrupa Roman Hakları Merkezi. Şu adresten ulaşılabilir:
<http://www.errc.org/cms/upload/media/02/03/m00000203.pdf> [11 Aralık 2014].

Haklarınızı Bilmek ve Onlar için Mücadele Etmek. (2006). 1.baskı. [ebook] Budapeşte: Avrupa Roman Hakları Merkezi, pp.14-15. Şu adresten ulaşılabilir:
<http://www.errc.org/cms/upload/media/02/03/m00000203.pdf> [11 Aralık 2014].

İnsan Hakları İhlallerini İzleme ve İhlallere Müdahale Etme Başvuru Kitabı. 1. baskı. [ebook] Ankara: İnsan Hakları Derneği.Şu adresten ulaşılabilir:
http://www.ihddiyarbakir.org/UserFiles/960133insan_haklari_ihlallerini_izleme_ve_ihlallere_mudahale_etme_basvuru_kitabi.pdf [14 Aralık 2014].

Kırman, M. (2010). *İslamofobinin Kökenleri: Batılı mı Doğulu mu?* 1.baskı [ebook] s.22.
Şu adresten ulaşılabilir:
<http://www.islamiarastirmalar.com/upload/pdf/cd26fc5b60cec96.pdf?sid=8b34b9c558e022f63287479f7e3406d1> [14 Aralık 2014].

Pratikte Haklar ve Özgürlükler. (2010). 1st ed. [ebook] Avrupa Konseyi. Şu adresten ulaşılabilir:
<https://edoc.coe.int/en/11-18-years/5447-pratikte-haklar-ve-zgrlkler.html> [12 Aralık 2014].

23 Frequently Asked Questions about Treaty Body Complaints Procedures.1.baskı. [ebook] Cenevre: Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR).
Şu adresten ulaşılabilir: <http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/TB/23FAQ.pdf> [12 Aralık 2014].

T. C. BAŞBAKANLIK
YURTDIŞI TÜRKLER
VE AKRABA TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI